

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK
ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
FOLYÓIRATA

XLVII. ÉVFOLYAM
8. S Z Á M

BUDAPEST, 1934.
OKTÓBER

SZERKESZTŐSÉG,
hová a lap szellemi részét illető
minden közlemény küldendő:
Budapest,
VII. ker., Korong-utca 34.
Telefon: 97-1-85.
Kéziratokat nem adunk vissza.

SZERKESZTI:
KISS JÓZSEF

Tagsági v. előfizetési díj évenként 8 P.
Az egyesülettel és a lappal kapcsolatos minden befizetés 48.627. sz. csekk-lapon történhet. (A csekk száma tulajdonosa: Tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesülete). Reklamációk Pócsa József pénztáros címére Budapest, V., Báthory-u. 12. IV. e. küldendők.
HIRDETÉSEK MEGEGYZÉS SZERINT

Tanítás és nevelés.

A tanítás és nevelés kérdése, mint pedagógiai és társadalmi probléma, benne van napjaink levegőjében. Égető kérdése az egész emberiségnek általános és nemzeti szempontból. Döntőjelentőségű probléma iskolára, tanárra és növendékre egyaránt. Nem is egy iskolának problémája, súlyos kérdése ez az iskoláknak az egyetemtől az elemi iskoláig, problémája ez a népiskolai tanítónak és egyetemi professzornak egyformán.

A kérdés megvizsgálását aktuálissá teszi az új középiskolai törvény ezidei tavaszon történt tárgyalása, a törvény-javaslatához történt hozzászólások, melyek mindegyikében, — a miniszterelnök és a közoktatásügyi miniszter beszédében, a képviselők bírálatában és észrevételeiben, mindenütt jelentkezett, hol mint panasz, hol mint kívánság, hol mint a cél legfőbb indokolása. A lefolyt eszmecserek sok pedagógusnak és iskolán kívül álló gondolkodónak is alkalmat adtak a kérdés felett való gondolkodásra és megnyilatkozásra.

Nem is egyféleképen fogalmazva jelenik meg ez a neveléssel szemben felmerülő kívánság.

Serédi hercegprímás úr március 22-én a Szent István Társulatban tartott elnöki megnyitójában arról beszél, hogy az ismeretek túlszűfolttsága eröltetett munkára kényszeríti az ifjúságot, melyet az iskola és a rohanó élet elidegesít, enerválttá tesz. Hiányzik a látottakban, hallottakban való elmélyedés. Rohan, száguld az élet, az ifjúság élete is: nem győzi kívárni a munka eredményét, irtózik a messze elöretéktől, türelmet kívánó munkától. Így szól szóról-szóra: „Iskolai oktatásunk, mintha évtizedek óta helytelen irányba terelődött volna. Manapság a tantárgyak nagy száma miatt kénytelenek vagyunk sokat markolni, de keveset fogunk. Ezért tudásunk felületes marad.” — Természetes, amit Öminenciája felpanaszol, nem ránk vonatkozik, a tanítóképzőkre, hanem az iskolákra általában és nemcsak a magyar iskolákra, hanem az egész világ minden iskolatípusára. Igaza is van. Az iskola, mint egy rezonáló hangszer, átvette az

élet rohanását. Rosszul tette-e? Nehéz igazságot szolgáltatni. Mert más oldalról meg igen komoly tényezők sürgetik az iskolának az élethez való alkalmazkodását. Azt mondják: az a legfőbb hiba, hogy az iskola elmarad az élettől. Nem azt tanítja, amire az életben szükség van. Akik ezt mondják, maguk előtt a szakképzést látják ideálként, foglalkozásra, hivatalra képesítő iskolákat tartanak kívánatosnak. Csodálatos intézmény az iskola. Mindenki mást lát benne, mindenki mást tart benne helyesnek vagy megvalósítandónak, mindenki mást és mást tart hibásnak, feleslegesnek, eltörplendőnek. A történet-tudós előtt a történet, a matematikus előtt a mennyiségtan, mások előtt a földrajz, természettudomány, fizika a legfontosabb, ehhez nálunk, a tanítóképzőben, a pedagógia járul. Alig van iskola a világon, ahol véglegesen el lenne döntve a centrális tárgy és annak a többi tárgyakhoz való helyzete. Az iskola, a vele szemben felmerülő sokféle kívánság hatása alatt, kénytelen magába olvasztani a múlt idők és nemzedékek kultúrájától a jelen idők utolsó idejéig minden szépet, jót, nemeset és szükségeset, sokszor feleslegeset is.

Ez, természetes, hogy nem folytatható végletekig. Nem szaporítható az anyag, ha a tanítás és nevelés minden más tényezője, iskola, idő és tanuló constans marad.

Aki nyílt szemmel nézi az iskola harcát a ránehezedő kívánalmakkal, törekvésekkel szemben, az kell, hogy gondoljon a probléma megoldására is. A nemzet legfőbb vezetője, a miniszterelnök úr, a tárgyak fölé a jellem kialakítását teszi, a nemzeti tárgyakat, az erős, tevékeny hazaszeretetet és az akarat kifejlesztését tartja főcéljának. Minden más csak ezeket a főcélokat szolgálhatja.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr gyönyörű tanulmányában, melyet *A magyar középiskola* címen írt (Budapesti Hírlap, 1934. márc. 4.), a tanítás középpontjába a legtágabb értelemben vett nemzeti tárgyakat teszi, de azokat meg akarja tisztítani minden feleslegestől, a nem lényeges részekről, hogy a megmaradtakat nemzeti értelemben kimélyítse. Természetesen — írja — az általános műveltség és tudományos életre való előkészületek szempontjából szükségesek a reáltárgyak is: természettudományok, matematika, mert ezek a gondolkodás fejlesztésének gyönyörűségei eszközei. De ne a terjedelemre, hanem az alaposságra fektessük a fősúlyt. Ugyanezeket a gondolatokat hangoztatta parlamenti beszédében is.

Kornis Gyula államtitkár, országgyűlési képviselő, a legkiválóbb magyar kultúrpolitikusok egyike, a parlamentben tartott hatalmas beszédében szétboncolja a középiskola szervezetét, tantervét, tananyagát, hogy megállapítsa, hol a hiba. Nem tartja ugyan kívánatosnak egyes tárgyak centrális helyzetét és kiemelését, mert az összhangzatos emberi lélekhez a humanisztikus és realiztikus kultúra egyensúlya szükséges, és csak ez adhat értékes embert és magyart, de ő is leszögezi: „Ma már a középiskola a szellemi tárka-árucikkek túlsúlyolt kultúráruházává lett. Olyan, mint egy szellemi omnibusz. — Meg kell rostálni az áruházat, ki kell selejtezni az elavult, feleslegessé vált anyagot.”

Ugyanígy beszéltek erről a kérdésről a többi hozzászólók is. Igen tanulságos ezeknek a beszédeknek az olvasgatása, mert szakemberek és iskolákon kívülállók mondják el véleményüket a mai iskolákról, a túlterhelésről, az anyagról és a módszerről, a mai ifjúságról és hajtják meg egyértelműleg zászlóikat az iskolák nagy-szerű, nemzetnevelő munkája és a magas piedesztálra helyezett tanárok előtt.

Még egy megjegyzést akarok itt megemlíteni. Pár hónap előtt a hercegprímás úr Öminenciája tette s Imrédy pénzügyminiszter egyik beszédében ugyancsak ide jutott el. Ezek lényege a következő. A mai anyag-túlsúlyosság arra készítette az iskolát, hogy módszeres eljárásokkal megkönnyítse az ismeretek elsajátítását. Ennek azonban — mondják mindketten — van egy nagy eredendő hibája: az akaratot, a nagy, nehéz dolgokon is diadalmaskodni tudó akaratot nem erősíti, hanem hagyja elsorvadni. „Az az értékes, amihez fáradsággal jutottunk” — állapítják meg. Sok tekintetben igazuk van. Az elfogadott kész ismeretek könnyű megszerzésének nem mindig van meg az alaki képzőértéke. Olyan ez, mintha valaki a hullámzó tó vizén csónakban ringatja magát, pedig az evezés által való erősödésre lenne szüksége. Aki az ismereteket gondolkodás nélkül fogadja el, annak a lelkében nem von mély barázdát a módszer és nem kerülnek termékeny talajba az ismeretek magjai.

Összefoglalva az eddig mondottakat meg kell állapítanunk, mi hát ezekben az elmondottakban a pedagógiailag kifejezett panasz, vagyis mi az iskolai nevelés és tanítás legégetőbb kultúrpolitikai kérdése.

Ezt a problémát legrövidebben így fejezhetjük ki: *az iskola többé nem nevel, hanem csak tanít.*

Súlyos, nehéz panasz és kifogás ez és súlyosabbá teszi, hogy sok igazság is van benne. De súlyos kérdés azért is, mert ez nem csupán pedagógiai probléma, hanem számtalan történelmi, kulturális és szociális tényezővel függ össze.

Kezdetben, a nevelés első korszakaiban a gyermekek egyéni vagy esetleg kisebb csoportokban való tanítása, nevelése egy kézben összpontosult. Ha akár az apa, anya vagy nevelő nevelte a gyermeket, fiút vagy leányt, egy ember volt a nevelő, ő szolgáltatta a példát életével, tetteivel, cselekedeteivel, beszédével, ő nyújtotta az ismereteket. És ezek az ismeretek olyan kevés tárgy körül csoportosultak és aránylag olyan kevés anyagot öleltek fel, hogy azok elsajátítása nem okozott nehézséget. De volt még egy óriási előnye is a kevesebb ismereti anyagnak. Aki elsajátította, gondolkozhatott, medíthalt rajta. S ezek a termékeny gondolatok hatalmas tényezői voltak a nevelésnek. Mert nem elég az ismeret elsajátítása, emlékezetbevésése, annak nevelő ereje csak azután következik, amikor azt sokszor és sokoldalról megvizsgáljuk, magunk is fejlesztjük vagy lélekben magunkévá tesszük, bíráljuk, változtatjuk, egyéniségünkhez idomítjuk, vagy mi idomulunk át a lelkünk kincsévé vált tudás alapján. Így leszünk jobbakká az isteni ígék, a hit szavára, haza-

szeretőbbekké a nagyok írásain, példáin. Az ember lelkét nem csupán az ismeretek sokasága, hanem inkább mélysége jellemzi.

Sajnos, amint az emberiség ismeretanyaga, kultúrkincse szaporodott, mindinkább megnehezedett a tanítás és nevelés. Érthető okokból. A megszorodott ismeretek elsajátítása mind nagyobb és nagyobb feladattá vált. Viszont az élet és műveltség követelte az ismeretanyag szaporítását, de aki el is jutott az ismeretekig, nem ért rá az azok felett való elmélyedő gondolkodásra. Lassan mind több és több ismeretet volt kénytelen elfogadni, ami mások észlelete, gondolata volt, neki még az utánérzések nevelőértéke sem juthatott. Az első időkben tulajdonképpen nem is kellett külön *tanításról* és *nevelésről* beszélni. A tanításnak megvolt a nagy nevelőértéke. Ez a nevelőérték a tanítási anyag szaporodásával mindinkább kevesbbedett, háttérbe szorult. Az ismeretek szaporodása még más következménnyel is járt: szakok, szakcsoportok keletkeztek, megszorodtak a tanítók. Amit egy, vagy csak egy-két tanító, tanár végzett, az lassan mind több és több ember kezébe került. Az egy nevelőt felváltotta négy, öt, vagy még több tanár, tanító. Mindegyik mást tanított és más és más szempontok szerint. Ennek van előnye is, de megszünt a nevelő egységes hatása. Az egyes szakok anyaga, a tudományok fejlődésével, rohamosan nőtt, éppen ilyen rohamosan szaporodott a tanulók által való megtanulásra érdemesnek ítélt anyag is. Az egyes nevelők nem nézték, de nem is nézhették egymás munkáját. Az osztottságban elsikkadt a mult idők óriási tanítói nevelőértéke s mindinkább a tárgytanítás került teljesen előtérbe.

A nagy nevelők észrevették a bajt. Ebből a megismerésből sarjadt ki a Herbart-féle nevelőiskola, mely az ismeretek nyújtásához nevelőértékeket, nevelési tényezőket akar csatolni. Sokszor az anyag természetével megegyező, sikeres, értékes nevelési tényezőket ragad meg, de túlzásaiban, különösen Herbart követőinél, többé-kevésbé erőltetett módon. Csodálatos, hogy a neveléstörténeti írók és gyakorlati nevelők a Herbart-féle nevelő-tanítási eljárást fejlődésnek állítják be, holott, ha ebből a szemszögből nézzük, az nem fejlődés, hanem a hiányok, a fellépett hibák kiküszöbölésére törekvő eljárás.

Valljuk meg, nem szüntette meg a hibákat. Nem is szüntethette meg, mert nem arról az oldalról akart segíteni, amely oldalról a bajok keletkeztek.

Mire erre rájöttek, a bajok csak szaporodtak. Erősen szaporodtak a tantárgyak, szaporodott az egyes tantárgyak anyaga. Széttagolódott a tanítás. Ezen nem segíthetett és nem segíthet a Herbart-féle iskola, mert ha azok szerint az elvek szerint végezzük is a tanítást, az mindig tanítás marad és a nevelés benne csak másodrendű tényező lesz.

Azok az iskolák, ahol a tanítás anyaga kevesebb, mint pl. az elemi iskolák, könnyebben tudtak magukon segíteni. Az alapos fel dolgozás, sokszoros, sokféle összefoglalás, csoportosítás, alkalmazás és az öntevékenység által.

Meg is volt könnyítve a dolguk, mert egy tanító kezében volt a vezetés, egy ember áttekinthette az egész anyagot és elrendezését. Nem volt az anyag sem leküzdhetetlenül nagy. Ezek az iskolák, akár mint módszerjavító törekvések, akár mint élményiskolák, akár mint munkaiskolák, vagy a különböző elnevezésű újiskolák, segítettek ma-gukon.

A középfokú iskoláknál ez sok okból nem volt lehetséges. A tantárgyak száma, szakonkénti csoportosítása, megnehezítette a nevelő-erőnek fokozását. A Tantervek nagy anyaga a tanárt és növendéket nagy feladat elé állították, úgyhogy a figyelem teljesen a tananyagra fordított és a nevelésről elterelődött. A tanárok személyes hatása is természetesen kisebbedett, hiszen mind ritkábban találkozott és találkozik növendékeivel. Nem ideális állapot, de a meglévő Tanterv megvalósítása csak így történhetik.

Az eredmény az, hogy a tananyag elvégezhető. Talán némelyik növendék könnyebben, másik nehezebben — de elvégzi. A tanító- és tanítónképző-intézetek növendékei általában, dicséretükre legyen mondva, szorgalmasak, megtanulják a tananyagot. Az igazi, lélek-művelő feldolgozás, az ismeretek teljes megértése s ezek után a lélekbe való bevésés, már nem mindegyiküknél sikerül. Akinek emlékezete nem erős — azért lehet igen derék, jó gyermek, — az többet küzd az elsajátításáért; akinek nincs elég szorgalma, kitartása, akarat, az csak a felületes elsajátításig jut el. El is felejtí, s ismétléseknél, összefoglalásoknál, képesítőre készüléskor megnehezíti és tökéletlenné teszi saját maga munkáját.

Csak kivételes tehetségeknek adatott meg az egész tanítási anyag nemcsak elsajátítása, megtartása, hanem saját egyéniségében való feloldása. Az emberiség kultúrjai úgy felszaporodtak, hogy egy ember számára az egész, mint komplexum, elérhetetlenné vált.

Hogy azt elérhetőbbé, többek kincsévé tessük, hogy az iskola munkáját megkönnyíthessük és eredményesebbé tessük és ezáltal az iskola nevelő-munkáját fokozhassuk, illetve visszaállítsuk, más módokhoz kell folyamodnunk.

Nagyon szigorú, bíráló szemmel vizsgálva, pontosan meg kell állapítanunk, melyek azok a kultúrértékek, melyekre a művelt embernek egyrészt, a jó tanítónak másrészt feltétlenül szüksége van. Nem azt kell vizsgálni, mit lenne jó tudni, hanem azt, mire van szüksége a művelt magyar tanítónak, tanítónőnek. És ebben a szükségességnek értékelt anyagban kell elmélyedniök. Így lehet csak az ismereteknek nevelő értéke. Csak akkor van nevelőhatás, ha pl. Horatius olvasása gyönyörködtet és gondolkodtat, és ha Toldi-t vagy a János vitéz-t nem azért olvassák, mert kötelező olvasmány, hanem mert gyönyörködtet. A gyönyörködéshez pedig nyugalom és idő kell. Tehát magához a neveléshez is, mert a nevelés hosszabb ideig tartó hatások eredője. De az iskoláknak és szülőknek is kötelességeik vannak, ha azt akarják, hogy a Tanterv által előírt anyag a tanulók lelki kincsévé váljék. Ne foglalják el a növendékeket ezerféle, kapkodó ismeretszerzéssel, szórakozással. Így az is-

mereteknek nincs megnyúgvásuk a lélekben. Elmélyedés, gondolkodás, tépelődés a nevelés posztulátuma. Nem lehet nevelni, úgy, hogy akit nevelni akarunk, az a neveléssel szemben passzív. A nevelés aktivitást kíván a nevelttől is. Még egy harmadik kívánság is lehet. Hogy lehetőleg ne sok tanár nevelje egy-egy osztály növendékeit. Minél több órán át foglalkozhat a tanár osztályával, annál nagyobb a nevelő-hatás. Ez kevesebb tárgyat, egy-egy tárgyból több órasmótot kíván.

A tanítóképző-intézetek tanterve, illetve óraterve ebből a szempontból igen sok kívánnivalót mutat. Osztályonként 12—15 tárgy. A heti rendes, kötelező óraszám átlag 33. A tanulásra rendelkezésre álló idő túlsúfolt. Ez még mindenféle rendkívüli tárgy (egyházi ének-zene, kisebbségi nyelv, levente-képzés, külön gazdasági képzés stb.) bevezetése folytán annyira rosszabbodott, hogy sok intézet Értesítőjéből az tűnik ki: a növendékek minden délutánja is le van foglalva órarend szerint beosztott tanulásra, sokszor még a vasárnap délutánok is. Mikor jut így a tanuló a tanuláshoz és mikor juthat ahhoz, hogy a hallottakkal és tanultakkal foglalkozhassék és azok felett gondolkozhassék? Így elvész az ismeretek nevelőhatása. Nem engedhető meg, még kevésbé lehet cél a tantervek és óratervek túlsúfólása; a növendékek minden idejének lefoglalása. A 12—15 tantárgyat sokszor ugyanannyi tanár tanítja, többnyire heti 2, de sokszor csak heti 1 órában. Hogy juthat így idő a szigorúan előírt és elvégzendő anyag mellett a nevelésre?!

A középiskolák aránylag jobban vannak. Kevesebb a tantárgyak száma. A gimnáziumokban osztályonként 8—10. Egy-egy tárgy heti óraszámá átlag nagyobb mint nálunk. Kevesebb a heti 1 és 2 órás tárgy is.

Az említettek megváltoztatása nagyon emelné a tanítóképzőknek a tanítással kapcsolatos nevelőértékét.

Lenne még egy segítségi mód: lehetőleg kevés tanár tanítson egy osztályban, azaz egy tanár kezében több tantárgy legyen. Ennek keresztülvitelét megnehezíti a szaktanárok állásfoglalása, akik legtöbbször csak egy vagy két tárgy tanítását vállalják szívesen. Ez utóbbi azonban legyőzhető akadály.

A nevelőhatás fokozása a tanár egyéniségétől is függ. Ez a tanárképzés fokozásával, a tanárok megválogatásával van összefüggésben. Nem minden egyéniség való nevelésre. Nemcsak a képzettségnek kell meglennie, de jellemének, egész emberi mivoltának is tökéletesnek kell lenni. A növendék ezerszemű kritikus, hiába akarjuk hibáinkat elrejtteni, észreveszi, hiába akarunk olyan elveket hirdetni, melyek nincsenek összhangban életünkkel és cselekedeteinkkel. A nevelők, vezető egyéniségek cselekedetei mindig szigorúbban bírálандók el, mert amilyen nagyszerű hatásokat érhet el kiváló emberi és tanítói példájuk, éppenolyan mértékben végezhetnek rombolást is az ifjú lelkekben. A nevelő egyéniségeknek szeretőszívű, megértő, őszinte lelkű embereknek kell lenniök. Hiába hirdeti a józanságot, ha maga nem az, hiába szerénységet, jóságot, magyar-

ságot, hősiességet, ha élete és cselekedetei nem ezt példázzák. Az iskolai nevelés fokozására a tanárság kiválogatása és nevelői munkájának ellenőrzése, irányítása feltétlenül szükséges. A tanári munkát ellenőrzik a tanítás eredményessége szempontjából, de a nevelői hatásra alig szokott a figyelem kiterjedni. Pedig ez is van olyan fontos és lényeges, mint a tanítás.

Ezek az iskola szempontjai a nevelés fokozására. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy régebben sem végezte és most még kevésbé végezheti és végzi az iskola csak maga a nevelést. A család, a társak, a gyermek környezete sokszor az iskolánál is nagyobb hatást gyakorolnak a fejlődő ifjakra. Épen ezért, mert ezek a hatások egyirányúbbak és tartósabbak, az eredmény is mélyebb szokott lenni. Szerencse, ha a hatások jók, de sajnos, az iskolának igen kevés módja van a káros hatások meggátlására. Itt az iskolát nem érheti vád, mert ezeket az iskolán kívül álló nevelői tényezőket nem is ismerheti, legfeljebb az iskolai nevelőhatás fokozása enyhíthetné a nem kívánatos hatások eredményét.

Van még egy eddig eléggé nem méltányolt szempont is. Nevelésünk példái, mintaképei mind történelmünk elmúlt századaiból valók. Nagyszerű magyarok, kiváló emberek, de épen a történelmi távolság folytán csak akkor gyakorolhatják nevelőhatásukat, ha egyrészt pontosan beállítjuk a megfelelő kor eseményeinek középpontjába, másrészt mindenkor vonatkoztatjuk a mai időkre. De vehetünk ilyen nevelőpéldákat a közelmúlt eseményeiből és szereplőiből is, akár hősiességről, hazaszeretetről, erkölcsi nagyságról, vagy munkáról van szó. Ehhez azonban hozzátartozik az is, hogy a mai idők nagyjairól a családban, társadalomban, legkevésbé az iskolában ne nyilatkozzunk meggondolatlanul, ne bírálgassuk legtisztább cselekedeteiket gúnnyal és lekicsinyléssel. A nevelés végső célja ma nem lehet más, mint a nemzetnevelés, ez pedig csak a nemzet értékeinek megbecsülésével érhető el.

Mindezek megvalósítása emelné az iskolák nevelőhatását. És erre nagy szükségünk is lenne: úgy az erkölcsi nevelés, mint a nemzeti öntudat fokozására.

Kiss József.

Aktivitás a földrajztanítás szolgálatában.

Aki az utóbbi évek közoktatási törekvéseit és tanügyi mozgalmait ismeri, észrevehette azt a nagy reformálási vágyat, amely a tanításba beállítandó aktivitás, realizálás s főleg észszerű szemléltetés segélyével kívánja a módszereket átalakítani, s ezzel nemzeti kultúránkat biztosabb, észszerűbb alapokra helyezni. Munkaiskola, alkotó munkásság, cselekedtetés iskolája ma már nem csupán divatos, pedagógiai jelszavak, mint egyesek gondolják, hanem korszük-

séglet, életigény a nemzet szempontjából, melynek szilárd pillérein egy szebb, boldogabb jövő akar felépülni. Ennek szükségességétől és fontosságától áthatva készült már az 1925. évben megjelent tanítóképző-intézeti Tanterv és Utasítás, valamint az ugyancsak 1925-ben megjelent népiskolai Tanterv és annak 1932. évi Utasítása. Ezek a közoktatás terén új irányt jelölő munkák a módszerek kiformalása mellett elsőrendű szerepet szántak a gyakorlatias irányú nevelésnek s tanításnak és annak gyújtópontjába a növendékek aktivitásra, cselekedtetésre való rászoktatását állították. A jövő tanítóinak ezt a munkát kell intézeteinkben megtanulniok, hogy a jövő kor népiskolai igényeinek eleget tehessenek, s a megváltozott életszükségleteket ki-elégíthessék.

Ha ebből a szemszögből nézzük a földrajzmódszertani eljárásokat, föltétlenül itt is új utak keresésére kell gondolnunk, hogy a kitűzött tantervi célokat elérjük, megvalósítsuk. A Tanterv és Utasítás nagy jelentőséget tulajdonít a földrajznak a tantárgyak között. Kiemeli elhanyagoltságából, nemzeti tárgyának minősíti, amelyből a növendékeknek tanítóképesítői vizsgálatot is kell tenniök, s sokat foglalkozik annak metodikai értékelésével, tanítási formáival és szemléltető eljárásaival. Két irányító gondolatot érzünk ki belőle: egyöntetűsége törekvő módszeres eljárásokat és *szemléltetéssel kapcsolatos, aktív munkára való nevelést.*

Az egyöntetűsége való törekvés értelmezése azonban óvatosságot igényel. Nem szabad az egyöntetűséget összetéveszteni a merev, sematikus leckemenetek szerinti haladással, mely módszeres eljárásnak náunk a német pedagógiai törekvések után indulva még mindig sok barátja és követője van. A merev mozdulatlanágba kövedő egységes módszer ellensége bizonyos fokig az öntevékenységnek, az alkotó munkára való törekvésnek, melyet az új Tanterv és Utasítás tanítási eljárásaink középpontjába állít. Tanítóképző-intézetekben az összes tárgyakban a szemlélet mellé a gyakorlás, a cselekvés lép. (Tanterv.) Hiszen maga az élet is eleven lüktetés és mozgás. A merev, kötött módszerek megkötik a tanár kezét is, akadályozzák aktivitása kifejtésében, leszűrkítik hangulatait, lefokozzák munkakedvét, s bilincsbe verik megnyilatkozni kívánó egyéniségét. A módszer szempontjából az a megérzésem, hogy a módszer legyen és maradjon továbbra is keret, amelyen belül a tanár szaktudásból és pedagógiai felkészültségéből fakadó szabad mozgási tevékenysége biztosítva van.

A másik vezérmotívum az aktív munkára való nevelés, amelylyel ez alkalommal a földrajztanítással kapcsolatban e tanulmány keretei között foglalkozni kívánok. Ennek a módszernek főindítékai a lehetőleg mindenre kiterjeszkedő szemléltetés és az alkotó munkakedv, öntevékenység fölkelése, bejégzése.

A földrajz a gyakorlati életre való nevelés szempontjából valóban csak az utóbbi időben, a Tanterv megjelenése óta részesült nagyobb gondban és figyelemben. Még élénk emlékezetünkben vannak régi földrajz-tanárainknak minden életkedvet, érdeklődést és hangu-

latot kiülő, nehézkes passzivitásban tengődő tanítási módszerei. A földrajztudás jobbára értéktelen földrajzi adatok tömegének beemlézése volt a térkép nyomán, s könyvnélküli elrecitálása. A jó tanulótól elvárta a tanár, hogy a nagy térkép előtt hátat fordítva is el tudja mondani a feladott földrajzi leckeanyagot, s a kezében lévő mutatópálcával hátrafelé mutatva is ráataláljon a nevezetesebb földrajzi helyekre. A vasútvonalak mentén levő helységek, városok nevét pedig minden tanulónak, beemlézve, hiba nélkül kellett elhadarnia.

A növendék földrajztudása értéktelen adathalmaz, topográfia és jobbára fölösleges statisztikai adatgyűjtemény volt, melynek semmi gyakorlati és semmi nevelőértéke nem volt. Részletekre kiterjedő kínos aprólékossággal kellett foglalkozni a legjelentéktelenebb államok földrajzi tagozódásával, néprajzával, s nem jutott idő a hazai földrrel s a szülőföldrrel való részletesebb megismerkedésre. Az emberföldrajznak híre, nyoma sem volt.

Az új Tanterv és Utasítás a földrajznak is előkelő helyet juttat az életre való előkészületben. Mint eszméltető tárgyat kezeli, oknyomozó fejtegetést kíván, a miért-ek tudományának nevezi és élet-tudománnyá fejleszti. Világos, tiszta alapfogalmak nyújtására helyezi a súlyt, s épen azért az ismeretszerzés legfontosabb feltételeiül a szemléltetést és megfigyelést jelöli.

Mint hogy a földrajz anyaga többé-kevésbé *makrokozmosz*us, azaz nehéz az elképzelésük, igen nagy szerepe van a tanításban a szemléltetőeszközöknek és segítségükkel a térérzék fejlesztésének. (Tanterv 65. old.) Milyen földrajzi szemléltető-eszközök készíthetők tehát a földrajz-tanításoknál közismert, s árjegyzékekből megrendelt eszközökön kívül, s miként fejlesztjük ezek elkészítésével növendékeink alkotási vágyát, aktivitását, munkakedvét, — erről kívánok rövid tájékoztatást nyújtani.

A Tanterv szerint a leendő tanítónak útmutatást kell adni a ma megfizethetetlenül drága szemléltető-eszközök házi előállítására. (Lásd Tanterv 69. old.) Az itt előkerülő szemléltető eszközök, grafikonok, rajzok a tanár és tanítvány együttes tervező és alkotó munkájának eredményei. A siker nyomában fakadó öröm és a vele együttjáró és folyton erősödő teremtő erő teszi őket kedvsésé a tanár és tanítvány előtt egyaránt. Pedagógiai nevelőértékükről, a tárgyi tudást megkönnyítő s lerögzítő hatásukról talán nem kell külön szólnom. Példaként állanak ezek évről-évre növendékeink előtt s lendítőkerekei a munkáranevelésnek. Tanítóképző-intézeteink kivételesen szerencsés helyzetben vannak a házilag vagy együttes munkával elkészíthető szemléltető eszközök szempontjából. Csupán arra van szükség, hogy a földrajz-tanár, a kézimunka- és a rajz-tanár a gazdaságtan és a természetrajz tanárai lelkes szakemberek legyenek, s egymást és az ifjúságot megértve, tudjanak intézeti célokért s tanulmányi eredményekért önzetlenül dolgozni, s akkor pár éven belül igen szép földrajzi szertár és gyűjteménytár létesülhet.

A házilag, vagy együttes, munkával előállítható földrajzi szemléltető eszközöket osztályok szerint haladva ismertetem.

I. osztály, heti 2 óra. Anyaga: csillagászati és fizikai földrajz.

A Tanterv az általános ismeretek nyújtását hangsúlyozza. „A csillagászati és mennyiségtani földrajz fejezeteiből csak azok tárgyalása kívánatos, melyek a földfelszín jelenségeinek megértéséhez szükségesek.” (Tanterv 66. old.) Nincs szükség nehéz, elvont csillagászati problémák, matematikai formulák fejtegetésére. Ezeket a növendékek számára le kell egyszerűsíteni. Ne féljünk, nem történik ez az alaposság rovására. A leendő tanítónak népszerű és gyakorlati célokat szolgáló csillagászati ismeretekre van szüksége, mert ezzel szolgálja legjobban a népiskolát és a népművelést. Ne csináljunk tehát a csillagásztanból tudományt. Ne tanítsuk a csillagásztan helyett a csillagászati matematikát, vagy csillagászati fizikát, mert az I. o. növendékek lelki nívóját messze túlhaladó nehéz elméleti fejtegetések, matematikai okfejtések, csak elriasztó hatással vannak, s kiölik a tárgy iránti szeretetet. Minden magyarázat a földgömbön szemléltetendő. Különös gond fordítandó arra, hogy földgömbön, rajzokon, képeken és egyéb csillagászati taneszközökön szemléltetett jelenségeket, illetőleg törvényszerűségeket a növendékek annyira megértsék, hogy magukból kivétítve a nagy mindenségre vonatkoztatni és elképzelni tudják.

Milyen házilag elkészíthető csillagászati eszközök jöhetnek tehát itt szóba, amelyek a népiskolában is használhatók lennének, s amelyek a tanult anyag megértésére és megszeretésére egyaránt alkalmasak?

1. Gnomont csináltak növendékeink. Néhány állandóan közkezen forgott s kísérleteket és megfigyeléseket végeztek vele. Árnyék-hosszat mérő pálcikákat készítettek s azokkal megfigyeléseket végeztek.

2. Földgömbhöz két bábut csináltatunk; ellenlakók, körülakók, ellenlábások, egy árnyékúak, két árnyékúak, árnyéktalanok tanulmányozása céljából.

Milyen örömmel s mennyi odaadással csinált néhány növendékem pl. szemléltető képet a csillagos égboltról a következő irányítás szerint: fekete kartonlapra fehér tussal felrajzolták az északi félgömb csillagait. A különböző csillagképeket a kézimunkánál használt lyukgató szerszámmal kilyukgatták s a kartonlap hátsó oldalán lehetőleg a csillagok esti fényét, színpompáját utánzó színes vékony selyempapírral ragasztották le. Ez a szemléltető kép a világosság felé tartva kitűnően emeli ki a különböző színű csillagképeket. Mindannyian örültünk és gyönyörködtünk benne. Amikor ezzel az anyaggal foglalkoztunk, 2—3 napon át az osztály egyik ablaktábláján elhelyezve tartottuk ezt a képet, s senki se unta meg. Ugyanígy készítettünk kivágásokkal fekete kartonon szemléltető képet a Föld Nap körüli mozgásáról, a Földnek és a Holdnak Nap körüli együttes forgásáról. A Hold fényváltzásairól. A Nap átlukgátott helye áttetsző vörös papírral, a Holdé sárgával volt befedve. Egyik

kartársam, néhány növendék segítségével, szabadfoglalkozási órákon egy igen sikerült dróthuzalföldgömböt készített, s azon mutatta be a Földnek és az égitesteknek helyzetét, mozgását s a velük kapcsolatos égi jelenségeket, az égitestek helyzetét, mozgásait. Ágyagból, dróthuzalokból és fapálcikákból igen sikerült Telluriumot, Lunariumot, Planetariumot is csináltak növendékeink. Az egyik működésbe is volt hozható órakerekek segítségével.

Igen értékesnek tartom a folyosón, vagy valamely erre alkalmas teremben a földrajzi megfigyelések céljából alkalmas földrajzi folyosó berendezését, ahol növendékeinket a megfigyelésekre rendszeresen szoktatjuk és ráneveljük. Intézetünkben helyszűke miatt a folyosó egyik falát rendeztük be ilyen célra a hozzátartozó néhány ablakkal. Az ablak föl van szerelve hőmérőkkel (maximum, minimum), légsúlymérőkkel (Fortin-féle, Aneroid). Jó és rossz időt jelző színes képpel (kijáró barát, primadonna, stb.). A növendékek felváltva rendszeres megfigyeléseket végeznek s azok eredményeit napnap után pontosan följegyzik az erre a célra készült és falon elhelyezett barografon és thermografon. Négy-öt év grafikonjait tüntetjük így fel egymás mellett különböző színű vonalakkal s általuk bőséges anyagot kapunk a feldolgozásra. Ugyancsak itt vannak elhelyezve időszerűen az országos meteorológiai jelentések. Az ország hőmérsékleti, légnyomási és csapadékváltozásait ismertető táblák, szemléltető rajzok és grafikonok, izobárok és izothermák, a Föld méretei, a tengerek méretei, a bolygók holdjai, a bolygók járása stb. stb. stb., mind értékes szemléltető eszközök lehetnek itt a falon. Külön megfigyelő-táblán a következő nyomtatott betűkkel írt állandó kérdésekre kell feleletet adni nap-nap után az ezzel a munkakörrel megbízott növendéknek.

Időjárás.

Március 12. Vasárnap.

A Nap kel: 6 ó 21 p, nyugszik: 18 ó — p.

A Hold kel: 18 ó 44 p, nyugszik: 6 ó 20 p.

A hőmérséklet d. u. 2 órakor: 16° C.

A légnyomás d. u. 2 órakor: 754 mm.

Milyen idő várható: Változó.

Ugyancsak rendelkezésre áll itt csillagászati naptár. Az érdekes csillagászati időjárási, vagy egyéb természeti jelenségekre a táblán külön felhívandó a figyelem. Gyakran szerepelnek itt a táblán a vezetők buzgalmából színes rajzok is. Az időjósáznál a rádiójelentéseket is felhasználják a növendékek s összehasonlítják a mi megfigyeléseinkkel. Megfigyelik a szelek járását, a levegő nedvességét, a felhők vonulását, a légköri, hang- és fénytűneményeket, állatok és növények viselkedését, s ebből következtetnek az időjárásra. Időjárási naplót vezetnek néhányan. Az osztály együttesen

összeállítja a közismert népies megfigyelések alapján az időjárásra vonatkozó szabályokat és parasztregulákat.

A falon felfüggesztve találhatók meg a bolygók, csillaghalmozatok, holdtáj kráterhegységekkel; Világóra, a Nap és a csillagok járása a Föld tetszőleges helyén, a csillagos ég Közép-Európa számára, Európai körönd, Mennyi az idő a világ minden táján? stb. érdekes szemléltető képek, hogy bármikor kéznél legyenek.

A növendékek különböző cserkésznaplók útmutatásai és adatai alapján igen sikerült napórákat készítenek, amelyek pontosságának kipróbálása sok alkalmat nyújt a megfigyelésre. Tábori napórákat is csinálnak. Időmeghatározást végeznek este szabad szemmel és a csillagok segítségével (Égi óra. Kinek jár legjobban az órája?) Időmeghatározásokat végeznek árnyékhossz-mérésekkel, s ezek alapján táblázatokot stb. készítenek. Nagy szerepe van a tanításban az órákon a tanár által felrajzolt s a növendékek eredménytárába lemásolt színes, egyszerű szemléltető rajzoknak is, melyek a megértés megkönnyítésére szolgálnak. A cikk terjedelme nem ad lehetőséget, hogy a gyakorlatiasságot szolgáló számos szemléltető eljárás és eszköz közül többet is említsek. A tárgyát szerető lelkes, ügybuzgó tanár ezen úton indulva, különösen a cserkészkönyvekben, a Newcomb: „Népszerű csillagászat”-ában talál erre vonatkozólag sok jó ötletet és életrevaló gondolatot.

Véleményem szerint ilyen módon lehet a legsikeresebben érdeklődést, figyelmet és tárgy iránti szeretetet vinni a növendékek lelkébe s legjobban megközelíteni a tantervi célt. Egyúttal a kapcsolatot is szorosabbá tenni a gyakorló-iskolai módszerrel és anyaggal.

Az I. osztály anyaga a *fizikai földrajz is*, melynek eltanítására, a csillagászati földrajzzal együtt, a Tanterv szerint heti 2 óra jut. A rendelkezésre álló idő rövidsége nem enged meg ezen a területen sem nagyobb elmélyedést, a Tanterv nem is kívánja. Főleg a felszín-jelenségek megismerése és egymással való kapcsolatának megértése a fontos. A táj szerkezetének és természetének ismerete alapján építjük fel a táj gazdasági életét és kultúráját. A fizikai földrajz tehát előtanulmánya és alappillére a ráépülő emberföldrajznak és leiróföldrajznak. A földrajzi tájegység az órán alakul ki az endogén és exogén erők szemléltető munkájának ismertetése révén. A szerkezeti ismertetés alapján teremtdik a talaj, melyből az élet fakad. Ezzel a talajjal van szoros kapcsolatban a lakosok megélhetése, a gazdasági és ipari kultúra megizmósodása, kifejlődése, ami már az emberföldrajz körébe tartozik. Ezt követi a tájfestés.

A fizikai földrajz tanításához szükséges, s a tanár és tanítvány együttes munkájával házilag elkészíthető szemléltető eszközökhöz bőséges anyag található Cholnoky Jenő: A földfelszín formáinak ismerete c. művében s a földrajzi zsebtáblázatokban. Tájékoztatóul alábbi kisebb sorozatos gyűjtemény szolgáljon.

A növendékek által agyagból, plasztilinból, fából, papírból készíthető szemléltető eszközök.

1. Földrajzi alapfogalmak agyagból és plasztilinból mintázva. A plasztilin-munkák fekete palapapírra vannak felrakva 30 db-ból álló sorozatos gyűjteményünkben. (Alföld, halomvidék, dombvidék, fennsík, hegylánc, középhegység, magashegység, tengerpart és karszt, gleccserek és jégmezők, hegycsúcsok, völgyek, sziget, félsziget stb.) A tankönyv szerint is összeállíthatók.

2. Rajz az alapfogalmak szemléléséhez.

3. Morfológiai képek, tömbszelvények, hegykeresztmetszetek, terraszok, vízmosások. Hölzel és Lehmann földrajzi típusképei után készített modellek agyagból.

4. Földrétegmetszetek.

5. A Gellérthegy ábrázolása hosszmetszettel, szintgörbékkel, csikozással.

6. A Gellérthegy agyagmintázása rétegvonalakkal.

7. Bazaltoszlopok a Szt. György-hegy oldalán (zsákok).

8. A Badacsonyi szintvonalas térképe és tömbszelvénye.

9. Grafikonok és növendékek gyűjtőmunkái.

10. Domborzat; idomok sorozata. Terraszos völgyformák.

11. Közép- és alsószakasz jellegű völgyek agyagutánzata.

12. Glaciális erózióval átalakított völgy a gleccser eltávozása után.

13. Szelbarázdák a Kis-Alföld déli peremén.

14. A Magas-Tátra glaciális völgyteknői.

15. A Tordai Hasadék tömbszelvénye.

16. Tihany átnézetes tömbszelvénye.

17. Dűnék és barkánok formái. Agyagmodell.

18. Különböző turzásformák.

19. Suvadás tömbszelvénye.

20. Tundra-jelenségek összefoglaló rajza.

Térképjelek falitáblája.

21. Növendékek gyűjtőmunkái.

Levelezőlap-gyűjteménytárak különböző alapszínű kartonokon.

Képek, fényképes fölvételek, térképek, utikalauzok, turista-útmutatók, városok, fürdők térképei.

A II. osztály. Heti 2 óra. Anyaga az *általános emberföldrajz* és az ember kapcsolatán Európa részletesebben.

Világos képet kell itt nyújtanunk az embernek és földnek egymáshoz való szoros viszonyáról és kapcsolatáról. Milyen befolyással van az ember a földre és a föld az emberre? Az emberiség mai geográfiai kialakulását s a földrajzi benépesedés vázlatos fejlődését ismertetjük. Különös gondot fordítunk a természeti adottságok (éghajlat, növény talaj stb.) hatására és az ember aktivitására, alkalmazkodó képességére. Az emberföldrajzi anyagba értékesen kapcsolhatók bele az erkölcsi nevelési irányok és törekvések. Szemléltető képeinket és rajzainkat ebből az anyagból válogatjuk. Ilyenek a következők.

1. A műveltség foka.

2. Az emberi lakóhely fejlődési fokai a barlangtól és lőszlyuktól a cölöpépítményen és sátoron keresztül a modern lakóházig. Színes agyagutánzatok (14 darabból álló sorozat).

3. A műveltség elterjedésére legalkalmasabb klíma-területek.

4. A népsűrűség Euráziában (1:100.000.000-hoz).
5. A népesség eloszlása a Földön.
6. A gazdálkodás formái.
7. A fehér ember jövőbeli tömörülései.
8. Világforgalmi térkép.
9. A föld vasúthálózata 1916-ban, a mérsékelt földöv előtérbe nyomulásának világos feltüntetésével.
10. Falutípusok színes agyagmodellekből (14 drb-ból álló sorozat).
11. A közlekedés gyorsasága a XX. sz. elején.

Gazdaságtani földrajzból a gabonatermelés és juhtenyésztés főbb helyei. A kenyérmagvak átlagos terméseredményei országonként feltüntetve grafikonokban. A tengeri- és burgonya-termelés, a cukorrépa és cukornád grafikonjai. Térképek és grafikonok a világ szarvasmarha-, ló-, juh-, sertés-állományáról. Kellő magyarázat feltétlenül szükséges az ilyen szemléltető képeken, mert az adatok könnyen helytelen következtetésekre vezetnek.

Európa részletes ismertetésénél nagy gond fordítandó az egyes földrajzi egységek éles jellegbeli megkülönböztetésére a mai Európa települési és benépesedési történetére. Politikai földrajzi tárgyalásban Európán kívül csak Ázsia részesülhet, illetőleg azon idegen világrészben levő világhatalmak, melyekhez gazdasági, ipari, kereskedelmi, vagy kulturális kapcsolatok fűződnek. A leíró és oknyomozó módszeres eljárással a magyar medence földrajzi ismertetésének módozataival kapcsolatban foglalkozom.

Hogyan készül a grafikon?

1. Európa leegyszerűsített domborműtérképe.
2. Európa kéregszerkezete és talajviszonyai.
3. Európa növényiségi tájai.
4. Európa népsűrűsége.
5. Európa hőmérséklete, csapadéka, klímája.
6. Európa nagyobb folyóinak hossza és vízgyűjtő-területe.
7. Európa főbb vasútvonalai.
8. Főbb légi utak Európában.
9. Európa főbb kereskedelmi útvonalai.
10. Európa népei. (Faj, nyelv, vallás; szaporodás, halálozás.)
11. Európa állat- és növényvilága.
12. Európa fekete, néma, vázontáblás térképe.
13. A gazdasági művelés tájai.
14. Európa államainak nagysága és lakóinak száma. Szemléltető összehasonlító rajz. %-ban.
15. A gyarmatok és a világforgalom térképe.
16. Növények gyűjtőmunkája idegen világrészek államaival. Városok, term-tájak gyűjteménytára.
17. Hasznos növények elterjedése Indiában.
18. Diapozitív és stereoszkóp képek egyes világrészekről és gyarmati terményekről.

III. osztály. Heti 2 órán. Anyaga a *Középdunai Medence*.

Az anyagot az általános földrajz alapépítményére helyezzük. Itt is erősen gyakorlati iránynak kell érvényesülnie, a szemléltető eszközök és tárgyak minél intenzívebb igénybevételével. Az óra a

tájégség eszméltető geológiai felépítésével kezdődik. Erre építjük a vegetációs és éghajlati képet, melyből a gazdasági élet és ember-földrajzi viszonyok megmagyarázhatók, s ezt befejezzük tájfestéssel. Érzelmi (költészet) és esztétikai kapcsolatokat is alkalmazhatunk. Így a geológiai alapra helyezett földrajtanítást is hangulatosná, színessé tehetjük. Találón jelöli meg Tóth Ferenc dr. tanártársam: „A földrajz a tanítóképzői nevelés szolgálatában” c. értekezésében a három fontos kérdést, amely körül az egy órai földrajtanításnak mozognia kell: „Hol van a tájégség, milyen és miért olyan a táj, amilyen?” A földrajtanításnál nélkülözhetetlen a térkép. Egy lépést se teyünk a földrajzban térkép és vázlat nélkül. Ez van felírva földrajzi Eredménytáraink első lapjára. Ebből önként következik, hogy tanítványainkat a gyakorló-iskolában és a tanítóképzőben egyaránt jól meg kell tanítanunk a térképolvasásra és vázlatkészítésre, melyek hiányában a tárgy eltanítása nem gyümölcsöző és leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik. „A térkép minden földrajzi szemléltetésnek kiinduló pontja és alapja. Ezért olyan nagy a jelentősége a földrajtanításban s ezért kell benne az eddiginél több jártasságra és gyakorlottságra szert tenni.” Igen értékesek s igen jól használhatók a repülőök által készített térképek és felvételek, mert ezek közelítik meg leginkább a valóságot. A földrajzi anyag eltanítása a tanítóképzőben is épügy, mint a gyakorló-iskolában a nagy térképről történik, az eltanított anyag összefoglalása pedig a táblára vetett leegyszerűsített vázlatrajz alapján. Itt nagy szerep jut a színes krétának is. Általános szabály, hogy a krétát sajnálni nem szabad. A tanult földrajzi helynevek és fontosabb statisztikai adatok a gyakorló-iskolában az óra végén összefoglalva a nagy táblára és a növendékek füzetébe írandók. Az adatokból időközönként a növendékek kikérdezendők. Magyarország nagy domborműtérképe feltétlenül beszerzendő. Nagyobb földrajzi egységek elvégzése után kedves szórakozás számba megy a tanult anyagnak homokasztalon, vagy az intézeti udvarnak homokkal fedett részén való kialakítása. Három irányú kiterjedés szemléltetése a hegyek kiformálásával, arányos nagyítás térkép után, irányok pontos megjelölése, stb. — Igen szórakoztató és hangulatkeltő ez a tanulási mód, ha a növendékek képzelőerejét is belevonjuk a munkába. A folyókat, tavakat, vízzel beöntjük, vagy kivágot kék papirossal jelöljük. Mocsarakat, lápokot csinálunk. A réteket, legelőket füvel hintjük be, a hegycsúcsokat kavicsok elhelyezésével jelezzük. A homokos területeket homokkal szórjuk be. A különböző színű földnemeket is feltüntetjük. Kialakíthatjuk a mélysíkot, a felföldet. Az erdőket zöld gallyacsák, apró fenyőágacsák betűzdelésével (fenyvesek) jelöljük. Az országutakat krétaporral, a vasutakat vörös krétaporral, vagy vörös homokkal öntjük ki. A városokat és községeket cserépdarabkákkal jelöljük, vagy a tanult térképjeleket használjuk. Az országhatárt kirakjuk az előírt földrajzi jelzés szerint. Ugyancsak így jelöljük meg a hágókat, szorosokat, hidakat stb. Mindez a tanár leleményességétől, ügyességétől függ. Növendékeink valósággal felfrissülnek az

ilyen órákon. De úgy érzem, hogy a földrajzi helynevek megrögzítésének problémájában is egy nagy lépést teszünk előre, mert ez az eljárás az adatfüzetek munkáját kiegészíti és az ott összegyűjtött eredményeket teljes egészében a tanulók lelki tulajdonává teszi.

A III. osztály anyagából házilag, illetőleg a tanár és tanítvány együttes munkájával, vagy a tanár irányításával a szertár részére elkészíthető szemléltető eszközök a következők.

1. Magyarország vulkánikus hegyei. (Rajz és agyágmunka.)
2. A Magyar Medence talajtérképe leegyszerűsítve. (Színfoltos rajz.)
3. A Kárpátok szerkezeti felépítése (övek; színfoltos rajz).
4. Magyarország bányái. (Színes rajz.)
5. Magyarország földjének metszete Dévényen és Brassón át.
6. Magyarország fürdői, ásványvizei, gyógyforrásai. (Rajz és plasztilin munka.)
7. Magyarország vízrendszere. (Rajz.)
8. Magyarország iparvárosai. Ipari gócpontok. (Rajz és plasztilin munka.)
9. Magyarország vasúti térképe. (Rajz.)
10. Magyarország külkereskedelme. Kivitel és behozatal. (Színes rajz.)
11. Magyarország mezőgazdasági térképe. (Színes, agyag és terménymagvakból összeállítva.)
12. Magyarország csapadéktérképe. Tavasz és őszi csapadékok izohietákkal feltüntetve.
13. Magyarország hőmérsékleti térképe. Tavasz és őszi hőmérséklet izothermális vonalakkal feltüntetve. (Rajz.)
14. Magyarország légnyomása és az uralkodó szelek iránya. Izobárok. Magyarország különleges szelei. (Rajz.)
15. Magyarország politikai és közigazgatási térképe színes kemény kartonlapokból összerakva. (Szétszedhető.)
16. Magyarország letelepülési térképe (Színes agyágmunka.)
17. A magyarral rokon népek. (Rajz.)
18. Magyarok az európai külföldön. (Színes rajz.)
19. A népesség tömörülése a községek nagysága szerint. Tanyák elterjedése. (Agyágmunka.)
20. A városok népessége. (Grafikon.)
21. A belső és külső vándorlások mérlege. (Rajz, grafikon.)
22. Analfabéták térképe. (Rajz.)
23. Magyarország szőlő- és bortermelése.
24. Magyarországi népviseletek. Színes népviseleti képeslapgyűjtemény.
25. Magyarország és az utódállamok. (Színfoltos rajz.)
26. Nemzeti és gazdasági grafikonok.
27. Népsűrűségi térkép. (Színfoltos rajz.)
28. Az elemi mindennapi iskolák. Tanítói száma szerint 1925—26. VKM. kiadása, vagy a legújabb statisztikai zsebkönyv alapján.

Külön kívánok itt pár sorban megemlékezni a saját elgondolásom után intézetünkben készült „Magyarország mezőgazdasági térképe” c. szemléltető képünkről, mely dr. Varga György és dr. Loczka Alajos középiskolai földrajzi szakfelügyelők kérésére a Genfben 1929. évben rendezett kulturális világkiállításon is szere-

pelt, s szép elismerésben volt része. Loczka Alajos dr. az Országos Közoktatási Tanács előadó tanácsosa a Néptanítók Lapjában megjelent (1929. 43—44. sz. 3. oldal) „Magyarország részvétele a genfi kulturális kiállításon“ c. tanulmányában térképünket a következőben ismerteti: „Külön fel kell említeni a kőszegi m. kir. állami tanítóképző-intézet által készített gazdasági térképet, amely elgondolásának eredetiségénél fogva és kivitelének tökéletessége miatt is magára vonta a pedagógus szemlélők érdeklődését. Ez a térkép ugyanis Nagy-Magyarország egyes gazdasági vidékeit magával a térképpel ábrázolta, amelyet a vidék főképpen produkált. Az ötletet számos külföldi tanító viszi magával, bevallása szerint, saját iskolájába.“

A nagyobb tájegységekről készült színes agyagmunkák, tömbszelvények, hegyrendszerek, a Balaton és Fertő környéke (dombormű munka). A Duna deltája. A Vaskapu és Kazán-szoros, a Szentgyörgy-hegyi és Badacsony-hegyi bazaltoszlopok, stb. Ezeknek száma és tanításban való felhasználása a szaktanár leleményességétől és a szemléltetés szempontjából valóban fontos anyag felismerésétől függ.

Jól felhasználható szemléltető képek készíthetők a földrajzi tájegységekről fekete kemény kartontáblára felkent színes plasztilinből, amelyek főleg a leegyszerűsített hegyvonulatok, folyóirányok, város-elhelyezések megrögzítését szolgálják s érdeklődést, figyelmet ébresztenek, mert igen tetszetősek.

Értékesek a növendékek gyűjtőmunkái: földrajzi tájegységek szerint csoportosított képeslap gyűjtemények. Különös gond fordítandó itt földrajzi tájakat, természeti szépségeket és művészi alkotásokat ábrázoló képek gyűjtésére. (Tájfestés.) Minden növendéknek legyen földrajzi levelezőlap gyűjteménytára, amit magával visz az életbe. A növendékek buzdításra szívesen csinálják, gyűjtik és rendezik, mert örömeiket találják benne. Sokan foglalkoznak képes újságokból kivágott s tanulmányi szempontból csoportosított, elrendezett képes albumok készítésével is. Mások földrajzi tájakról készült fényképfelvételeket gyűjtenek, kirándulási tervezeteket, vázrajzokat, utazási naplókat készítenek. Hálás és mutatós munka a különböző tájak népviseletének gyűjtése. Szívesen foglalkoznak vele növendékeink. A tanulók ilyen irányú gyűjtőmunkájának és öntevékenységének igen sok értékes következményét láttam. Mindenesetre a gyűjtésre való állandó buzdítás és segítő együttműködés a szaktanár kötelessége. Az intézet földrajzi szertárának ebből a szempontból példát kell mutatnia.

A mozgószínház bekapcsolása a földrajztanításba óriási jelentőségű, s azért minden kínálkozó alkalmat meg kell ragadnunk a szemléltetés szempontjából. Nagyon szerencsés helyzetük van e tekintetben azoknak az intézeteknek, ahol vetítőgépek állanak rendelkezésre. Nagyon földrajzi egységek befejezése után vetített képeket mutatjuk be az elvégzett anyagot.

IV. osztály. Heti 1 óra. Anyaga: a szülőföldismertetés.

A szülőföldismertetés nem sajátítható el tankönyvszerűen, hanem kiránduláson végzett megfigyelések, tapasztalatok, élmények összegyűjtése alapján történő megbeszélésekkel. Az anyaggyűjtő tanár tanítványaival együtt keresi fel a földrajzi jelenségek színhelyét. Felhívja a megfigyelendőkre a növendékek figyelmét. Az összegyűjtött anyag a naplókba kerül, az órán megbeszélés tárgyául szolgál és kiegészítődik.

Milyen nagy szerepe van itt az öntevékenységeknek, a tanulók aktivitásának, az alkotó és gyűjtő munkásságnak, azt a szülőföldismertetről írt szakkönyvek, valamint a Tanterv és Utasítás, állandóan hangsúlyozzák és részletesen ismertetik. Az ott megtalálható gazdag utasításoknak kiegészítésére, gyakorlativá tevésére állítottam össze azoknak a szemléltető képeknek, grafikonoknak, rajzoknak, taneszközöknek a jegyzékét, amelyekkel a tanítóképző-intézetek földrajzi szülőföldismereti szertári anyaga gyarapítható, gazdagítható. Alljanak a szaktanár által összeállított honismereti gyűjteménytárak követésre buzdító példaként a kikerülő tanító előtt, s mutassanak utat és irányt a keresztülvitelre. Alábbi jegyzékben a községi áll. tanítóképzőintézet földrajzi szertárának szülőföldismeret szempontjából nagy részben már megvalósított, részben még elkészítésre váró szemléltető-eszköz-gyűjteményét ismertetem.

I. Köszeg topográfiai helyzete.

(Fekvés, határ, nagyság, függőleges tagoltság.)

Köszeg város részletes katonai térképe 1:75.000-hez, Szombathely 1:200.000-hez; Dunántúl áttekintési térképe 1:750.000-hez; — Köszeg térképéből annyi legyen, hogy minden növendéknek jusson egy.

Köszeg környékének dombormű térképe a hegy-, domb- és síkvidék, utak, vasutak feltüntetésével. (Színes agyagmunka.)

Az Alpok elővidéke. Térkép után készült rajz.

Köszeg turista térképe (dombormű), a turisták tízparancsolatával.

Köszegi járás.

Vas vármegye térképe.

Grafikonok Köszeg vidékének magasságairól.

II. A földkéreg szerkezete. Geológiai felépítés.

Köszeg környékének geológiai térképe. Összeillesztett katonai felvételi lapokon, festéssel és színskálával feltüntetve a különböző kőzetek. — Réteges térkép Köszeg és közvetlen környékéről. — Milyen korok rétegeiből épült fel Köszeg környéke. (Ifj. Benda László.) — Velem, Szt. Vid telepítéstani és geológiai térképe (Ifj. Benda László). — Óskori vasbányák Szt. Viden. Másolat. — Köszeg környékének talajtérképe. (Talajanalízisek, szelvénymetszetek, próbaforrások keresése alkalmából megszerezve.) — Felszínformák, morfológiai képek, tömbszelvények, fényképfelvételek. — Szelvények, metszetek a községi hegyvidékről. (Rajz.)

III. Köszeg vízrajzi viszonyai.

A Gyöngyösvölgy keresztmetszete és terrasza. (Thold Dezső.) — A Gyöngyös vízgyűjtő területe. — A Gyöngyös hosszmetzete és esési viszonyai. (Thold D.) — A Gyöngyös keresztmetszete és vízmennyisége. (Szebold Rezső városi mérnök.) — A Gyöngyös energiakészlete. — Talajvízvi-

szonyok és árvizek hossz- és keresztmetszetei. — Fényképek a városi árvizekről.

IV. Éghajlati viszonyok.

Köszeg hőmérsékleti viszonyait, légnyomását és 4 egymásutáni évszak csapadékát feltüntető grafikonok. (Termográf, barográf és izohieta.) (Összehasonlító feldolgozás.) — Hőmérsékleti és légnyomás ingadozások (grafikon), széljárás.

V. Köszeg növényföldrajza, állat- és ásványvilága, vegetációs képek.

Köszeg környékének növénytakarója. (Szemléltető rajz: Dr. Kascsák Ödön.) — A köszegi hegyvidék subalpinus növényei. — A köszegi hegyvidék bennszülött növényei. — Köszegi tájak jellemző növényei. Szikár helyek, száraz parlagok gyomnövényei, köves helyek, fás, bokros helyek gyomnövényei. Lakóhelyek környékének s művelt területek gyomnövényei. Kereskedelmi útvonalak behurcolt gyomnövényei. — Köszegi növényföldrajzi megfigyelések eredményei táblázatokban. — Vas vármegye jellemző növényei képekben. — Köszeg különböző fainak kitermelése a fajsúly jelzésével. — Köszegi és veleimi gesztenyések. Rajz és fénykép. — Jellegzetes köszegi gesztenyefák. (A 600 éves gesztenyefa.) — Agyagutánzatok. Veleimi gesztenyesház agyagutánzata. — Köszeg környékén található gombák. — Vasvármegyei flóra-vidék. — Köszeg kiváló botanikusainak fényképe. (Frech Alfonz, dr. Weisbecker I. és Piers V.) — Köszeg környékének jellemző állatai, madárvilága és halai. — Köszeg és környékének bogárvilága. — Köszeg környékének állatföldrajzi térképe. (Thold D.) — Chernel István fényképe és a magyar ornithológia. Madárvédelmi tizparancsolat. — Köszeg környékének kőzetgyűjteménye, ásványai.

VI. Köszeg lakossága. Települések.

Köszeg szabad királyi megyei város településtérképe évszázadok szerint dr. Horváth Detre tervezete szerint. — Vas vármegye Arpád korabeli településeinek térképe. — Vas vm. közigazgatási térképe. (Színes kemény kartonlapokból összerakva.) — Köszeg város látképe. — Köszeg város agyagmintázata 1736-ból fennmaradt színes olajnyomat után. (Városi múzeum.) — Köszeg város legújabb látképe. — Köszeg város térképének színes papírkartonból való kialakítása. — Köszegi építkezés. Jellegzetes köszegi házak, történelmileg, művészi szempontból nevezetes házak, háztípusok színes agyagmodelljei (vár, városháza, törökkút, kálvária stb.). — Köszeg népesedési mozgalma grafikonokban. (Vallás, nem, foglalkozás, intézetek növendékei.) — Köszeg magyarosodása grafikonokban. — Köszeg és környékének népviseletét feltüntető színes képek. Levelező-lapok. Népművészet. — Köszeg környéki várak színes agyagutánzatai, modelljei.

VII. Gazdasági élet. Ipar, kereskedelem.

Köszeg város területe művelési ágak szerint. — Köszeg gyümölcsfái. Gyümölcsértékesítés. — Köszeg szőlő- és bortermelése. — Képek a szőlőművelés köréből. — Iparágak megoszlása. — Munkásviszonyok és kereset. — Köszeg méhészete. — A vidéken használt jellegzetes gazdasági eszközök. — Köszeg és környékének terménygyűjteménye, maggyűjtemény. — Képek Köszeg és környéke állattenyésztéséből. — Köszeg kereskedelme a múltban és a jelenben. — Posztó-, nemez-, sör- és sisakgyár, ágyterítő-, magpergető-, botgyár. — A köszegi vasútállomás forgalma.

VIII. Kulturális élet.

Köszeg iskolái, intézetei, árvaházai. Növendékek száma, felekezet, nyelv, lakóhely szerint grafikonokban. — Jótékony egyesületek, ifjúsági egyesületek, dalkörök és azok működése. — Születés, halálozás, házasság,

szaporodás grafikonokban. — Anya- és csecsemővédelem. Népjóléti intézmények. — Helyi vonatkozású irodalom összegyűjtése. — Mintatanítások, kirándulási tervek, vázlatrajzok gyűjteménye, a növendékek által az isk. évben készített honismereti gyűjteménytár.

IX. Tájékszemléltetés.

Festmények, rajzok, képek, fényképek, képeslapok, gyűjteményes albumok jellemző tájakról. — Morfológiai képek, tömbszelvények, vízmosások, terraszok, völgyek a környékről.

Irodalom. Tanterv és Utasítás az áll. tanítóképző-intézet részére 1925. Tanterv és Utasítás a népiskola számára 1932. Cholnoky Jenő: A földfelszín formáinak ismerete. Kogutovicz: Zsebatlasz. Dr. Tóth F.: A földrajz a tanítóképzői nevelés szolgálatában. Dr. Fodor F.: Szülőföld és honismeret. Dezső Lipót: Az én hazám. Iskolai Értesítők szertári gyűjteményei.

Szűk keretek közé szorított elme-futtatásom befejeztem. Cikkenek a vízbe dobott kavics szerepét szántam. Ha bármily kicsiny hullámkört sikerült maga körül felfodroznia, — munkám nem volt hiábavaló.

Köszeg.

Zoltán Géza.

I R O D A L O M.

Magyar Pedagógiai Lexikon. A Magyar Paedagógiai Társaság megbízásából, *Fináczy Ernő* és *Kornis Gyula* közreműködésével szerkesztette *Kemény Ferenc*. II. rész: Kaczvinszky—Zwingly. Budapest, 1934. Révai Irodalmi Intézet kiadása. 968 félhasáb. Ára kötetenként, vászonba kötve 24 P. A két kötet egybekötve is kapható.

Nagy örömmel és büszke megleléddel vesszük kezünkbe a Magyar Pedagógiai Lexikon második, befejező kötetét. Örömmel, mert a magyar iskolákban, magyar tanárok között, a magyar művelt közönség körében kifejezhetetlenül nagy értéket jelent ilyen minden pedagógiai kérdésben felvilágosítást nyújtó munka, büszke megleléddel, hogy a mai nehéz kulturális és gazdasági viszonyok között ilyen szükséges, de terjedelme, kiállítása és szellemi tartalma tekintetében bizonyos fényűzést kifejező magyar könyv megjelenhetett. A mai generáció nagy köszönettel kell, hogy a szerkesztők áldozatos és fáradságos munkáját fogadja, a jövő nemzedék pedig hálás lehet azoknak, akiknek munkája létrehozta az első igazi magyar pedagógiai enciklopédiát. De különösen örömmel és hálás köszönettel kell fogadnia a Magyar Pedagógiai Lexikon kötetait a tanítóképző-intézetek tanárságának, akik erre mindennapi munkájukban is rá vannak utalva és akik eddig is igen nélkülöztek egy ilyen irányító és minden neveléstudományi kérdésben felvilágosítást adó munkát.

Az I. kötet megjelenése után azonnal ismertettük a Magyar Tanítóképző 1932. évi novemberi (9.) számában, meghajtva a szerkesztők elgondolása és a megvalósítás előtt elismerésünk zászlaját. Ezt újlag megtehetjük a II. kötet áttekintése után is. A szerkesztő gondos, jó munkát végzett. *Kemény Ferenc*, a magyar pedagógiai irodalom régi kiváló munkása, ezzel a munkával nemcsak a maga dicsőségét öregbítette, hanem a

Magyar Paedagogiai Társaság érdemét is. De hiába lett volna a szerkesztő minden iparkodása és akarata, ha nem áll mellette a magyar neveléstudomány két nagyszerű tudósa, a Paedagogiai Társaság volt és jelenlegi elnöke *Fináczy Ernő* és *Kornis Gyula*. A címszavak majdnem hiánytalan összeválogatása, a tartalom bölcs mértékkel megállapított kerete igen jól sikerült. Pedig az a legnehezebb ilyen munka elkészítésénél, hogy helyesen állapíttassék meg, meddig mehet el a részletezésben, a nélkül, hogy az hiányos ne legyen, vagy bele ne tévedjen az ellaposulást maga után vonó részletekbe. Itt látszik meg *Fináczy Ernő*, *Kornis Gyula* és *Kemény Ferenc* gondos és következetes irányítása, revíziója. A szerkesztők munkája sem volt könnyű. Ennyi munkatárs írását, felfogását lehetőleg egységes szelleművé és stílusúvá tenni igen nehéz. *Nagy J. Béla* és *Prohászka Lajos* lelkiismeretes gondossága, alaposága és mindenek felett a munka iránt érzett szeretete volt ehhez szükséges. Csak így lehet megérteni, hogyan lehetett két ilyen hatalmas kötet majdnem hiánytalan és a sok ezernyi adat között miért van aránylag igen kevés hibás. Minket, mint tanítóképző-intézeti tanárságot, még az is érdekel, hogy a munkatársak hatalmas és díszes sorában, melyben a magyar neveléstudományi és szakirodalom kiválói szerepelnek, vannak-e tanítóképző-intézeti tanárok? Elég szép számmal vannak: *Cseh Arnold*, *Cser János*, *Drozdy Gyula*, *Frank Antal*, *Gyulai Aladár*, *Kenyeres Elemér* (†), *Kiss József*, *Lechnitzky Gyula*, *Lux Gyula*, *Margitai József* (†), *Molnár Oszkár*, *Nagy László* (†), *Radák Olga*, *Répay Dániel*, *Sós Ernő*, *Szemere Samu*, *Sztankó Béla*, *Undi Mária*, *Váradi József*. És cikkeik is értékesek. Második kérdés, mely közelebbről érint bennünket, közvetlenül a tanítóképzéssel foglalkozó fejezetek: *Tanító(nő) képző-intézetek* (*Molnár O.*), *Tanító(nő) képesítővizsgálatok* (*Molnár O.*), *Tanítóképzés külföldön* (*Kiss J.*), *Tanítók továbbképzése* (*Váradi J.*), *Teachers College* (*Loczka A.*). A névszerinti felsorolásban a tanítóképzés néhány régebbi jeles munkását nélkülözzük, így pl. hiányzik *Orbók Mór*.

A II. kötet cikkeit olvasgatva sok gyönyörűséget találunk bennük. Nehezen is tudjuk közülök egyiket vagy másikat kiemelni. Legkiválóbbak talán mégis a *Kultúra* (*Kornis Gy.*), *Kultúrfilozófia* (*E. Spranger*), *Kultúrpedagógia* (*E. Spranger*), *Kultúrpolitika* (*Kornis Gy.*), *Magyarország köznevelődési intézményei* (*Lukács Gy.*—*Váradi J.* táblázata), *Mennyiségtan tanítása* (*Tóth G.*), *Újkori nevelés története* (*Balassa B.*) és a *Legújabbkori nevelés* (*Prohászka L.*). Apróbb hiányok és hibák is előfordulnak, de legtöbbször olyan helyeken, ahol nem okoznak nagyobb bajt. Szerettünk volna még egy cikket a tanítóképzésünk történetéről, fejlődéséről, külön figyelmet érdemelték volna internátusaink. De hiszen ilyen munka — bár, meddig készült és bármennyire körültekintéssel iparkodtak összeállítani — nem tud minden kérdést mindenki kívánságának megfelelően ismertetni. Érti ezt a szerkesztő is, aki maga tudja legjobban e két kötet értékét és hiányát is. Azért idézi befejezésül többek között *H. V. Meltz*-t: „a lexikonszerű munkáknak, bármily gondosan készülnek is, megvan az az előjoguk, hogy hiányok és hibák előfordulhatnak bennük.” Nagy érdem, hogy ilyenek ebben a két kötetes munkában csak könnyen megszámlálható mennyiségben vannak.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium az iskolák részére 600 példányt átvett. Hasznos cselekedet. Bár még többet is lehetett volna tenni, hogy ez a lexikon minden iskolának a könyvtárában meglegyen, és minden tanárnak és tanítónak is a kezébe juthatna.

Kiss József.

A magyarság tárgyi néprajza. A magyarság néprajzának II. kötete. (A tárgyi néprajz második fele.) Írták Györfly István és Viski Károly, sajtó alá rendezte Czákó Elemér.

Új kötettel gyarapodott az a kiadványsorozat, melybe a Kir. Magy. Egyetemi Nyomda a magyarság testi-lelki mivoltával, multjával és jelenével foglalkozó ismeretek összességét szándékozik összefoglalni. Esemény e munka megjelenése irodalmunkban, mert olyan ismereteket foglal össze először, amelyek eddig nemcsak a nagyközönség, de még a céhbeliak számára is csak nehezen voltak hozzáférhetőek. A négy kötetre tervezett nagy mű ezt a hiányt pótolja. Éppen a tizenkettedik órában. Trianonnal megszűnt a lehetősége a megszállott területek rendszeres néprajzi felkutatásának, a modern élet lüktető irama pedig, sajnos, a megmaradt földön is irtja, pusztítja a népeletben évezredek át mind a mai napig változatlanul megőrzött ősi vonásokat. A néprajzi kutatás ma a szó legszorosabb értelmében nemzeti értékmentő munka.

A most megjelent második kötet a szigorúan tudományos fejtegetések helyett — a tudomány megállapításait rendkívül vonzó köntösben, a művelt magyar közönség legszélesebb rétegeit is lebilincselő előadásban nyújtja. Külön érdem e szempontból a sok ábra, egészoldalas kép és színes melléklet. Mesteri módon megválogatott és gazdag ez az anyag, szöveg nélkül is az egész magyar világot tárja a szemlélő elé. A második kötet három hatalmas fejezetre oszlik. Első része az ösfoglalkozásokat, méhészetet, vadászatot, halászatot, állattartást, földművelést s a közlekedés eszközeit tárgyalja. A halászat mellett feltárja Györfly a primitív gazdálkodás minden ágát. Nagyvonalú képet kapunk a vadfogás módjairól és eszközeiről, a pásztorélet egész szervezetéről, a föld megmunkálásának s a termés betakarításának manapság már tűnedező, őstörténeti szempontból azonban roppant fontosságú szerszámairól, az ősi magyar járművekről, utakról és közlekedési módokról. — A második fejezetben Viski Károly számol be a magyar díszítőművészetnek ma már világszerte elismert értékeiről. Sorra veszi a különféle anyagokat, tömören és világosan ismerteti a különféle díszítmények eredetét, fejlődését, technikáját. Önként értetődik, hogy illusztrációk tekintetében ez a könyvnek legképrázatosabb része. Nagy örömmel olvassuk ezt a részt, mert legnépiesebb, leghűbb ismertetése a mai nap igen sok oldalról tárgyalt ősi magyar művészkedésnek. — A harmadik fejezetben végül — ugyancsak Viski Károly — azokról a titokzatos tárgyakról, készségekről ad számot, amelyekhez babonás hiedelmek tapadnak. A rontás, varázslás eszközei, a születéssel, avatással, házassággal, temetéssel kapcsolatos hagyományok, céhemlékek, gyermekjátékok eredetére és történetére vet ez a fejezet érdekes és tanulságos világot. Gyönyörűséggel eltelve tesszük le a könyvet. Boldogan, hogy ennyi sok értékes nemzeti hagyományunk van, melyet gondosan kell őriznünk.

Kiss József.

Dr. Zuckermann Ferenc: Hogyan éljen és tanuljon a serdülő ifjú? — Kir. magy. Egyet. Nyomda Budapest. 26 l. Ára nincs feltüntetve.

Mindig időszerű és nagyfontosságú kérdés az ifjúnak — élete sorsdöntő szakában való — nevelése. Nekünk — trianoni megaláztatásunkban — kétszeresen fontos, egyenesen létérdekünk, acélos testű, nemesveterű belkületű ifjaknak, férfiaknak nevelése. A serdülő ifjúnak főképpen helyes testi neveléshez — bár az erkölcsi és szellemi nevelés egyik-másik kérdését is érinti — ad útbaigazítást, túlnyomóan orvosi, kisebb mértékben pedagógiai tanácsokat.

A könyvecske tömören és világosan tárgyalja a következőket: a fölkeles ideje, a bőr, a köröm, a haj ápolása, az orr, a fül tisztántartása, a fogak ápolása, a reggeli torna, a sport, a napozás, a torna, a ruházkodás, a táplálkozás, a vegetárianizmus, a soványítókéúra, a leckék reggeli átismétlése, az alkoholfogyasztás, a házi feladatok elvégzése, zenei és nyelvi különórák, szemüveg használata, tartózkodás a szabad levegőn, vacsora utáni elfoglaltság, alvás, napi munkarend, hétköznapi tanítási szünnapok felhasználása, a nyári szünet, a cserkészlet, a pályaválasztás, a nemi felvilágosítás, a nemi élet, a dohányzás, az orvosi vizsgálat.

Nagyon helyesen hangsúlyozza, hogy a sport ne váljék öncéllá. Részletesen foglalkozik a házi tanulás eredményességének főtényezőivel és értékes gyakorlati útbaigazításokat ad ebben a kérdésben. Feltétlenül követhető tanácsokat ad az ifjúnak vacsora utáni elfoglaltságának irányítására. Helyesen tárgyalja a nemi felvilágosítás és nemi élet kérdéseit, stb.

Bár a szerző, a budapesti kereskedelmi akadémia orvosa, könyvecskéjében közismert* dolgokat mond el, mégis értékes az, mert egyfelől okos orvosi és pedagógiai tanácsokat terjeszt és népszerűsít, másfelől állandó emlékeztetője minden nevelőnek az egészséges életmódra való nevelésben, amely egészséges életmódról olyan találóan mondja a szerző, hogy az egészséges életmód nem kíván lemondást az élet örömeiről, ellenkezőleg: tisztult, nemes életörömhöz juttat.

A könyvecskét minden serdülőkorú ifjúnak nevelésével foglalkozónak a legmelegebben ajánlom.

Budapest.

Temesi István.

W. Pfändler: *Die höheren Schulen Englands.* Aarau, 1933. H. R. Sauerländer & Cie. (8-r., 51 lap.)

Az előttünk fekvő dolgozatban a kontinensnek egy mindent semleges szemmel néző fia, a zürichi politechnikumnak egyik tanára vizsgálja az izoláltan fejlődött Angliának középiskolai rendszerét s ad jó és egészen friss összefoglaló áttekintést e tárgyról. Az angol középiskola, bár egyrészt színhelye annak a törekvésnek, hogy a szerencsés földrajzi és történelmi körülmények folytán uralkodásra hivatott nemzet fölényes helyzetet megmaradjon, másrészt törekszik a gyorsan haladó s állandóan és mindenütt forrongásban levő idők tempójához alkalmazkodni. Valóban az angol életnek talán egy területén sem haladnak egymás mellett oly kitaróan a régi és az új idő, nem érvényesülnek egyidejűleg oly következetesen a hagyományok és a modern áramlatok, mint az iskolaügy terén. Az angol kormány csak újabban kezdett erélyesebben foglalkozni az iskolákkal. Az egész XIX. században az az elv volt uralkodó, hogy minden magánkezdemény érvényesülhessen e téren. A XX. század elejétől kezdődően, de főleg a világháború óta s még inkább a munkás-párt (Labour-party) növekvő jelentőségével nagyon sok történt, ami előmozdította és kedvezően fejlesztette az angol közoktatásügyet. Angliában is a munkásosztály kívánta, hogy a magasabb tanulmányokhoz való hozzájutás ne maradjon csupán a felsőbb rétegek privilégiuma, hogy állami feladat legyen az iskolák fönntartása, mert ily módon minden derék, arravaló tanuló előtt megnyílhatik az út a legmagasabb fokozatokig. Az állam természetesen nem gondolhatott egy egységes iskolatípus megteremtésére, már csak a megfelelő költségek hiánya miatt sem s meg kellett engedni az olyan magániskolák további fönntmaradását is, melyek egyébként feladatuknak jól megfelelték, és csupán enyhe állami ellenőrzésnek vetették alá őket. Az állami beavatkozás ma is nem annyira a tanulási eredménynek és a tanítási mód-

szernek ellenőrzésére vonatkozik, mint inkább állami segélyezésre, melynek célja a tanítás modernizálására és fejlesztésére szolgáló eszközök előteremtése, s melynek ellenszolgáltatásul az állam bizonyos számú tanuló részére ingyenes helyek biztosítását kívánja.

Angliában az iskolafenntartók szempontjából három típusa van a középiskolának: 1. az anyagilag független iskolák (Public Schools, Private Schools, Proprietary Schools); 2. az államilag segélyezett községi és felekezeti iskolák; és 3. az állami iskolák.

Szerzőnk mindezek közül először azokat veszi szemügyre, melyek a kontinens gimnáziumainak felelnek meg. Ezek többnyire a Public School-típushoz tartoznak, vagy Private School-ok public jelleggel. Részben ilyenek azonban a Secondary Schoolok is, melyeket néhol High School-nak is neveznek.

Egy tréfászó a régi English Public School-okra (= az angol nyilvános iskolákra) azt jegyzi meg, hogy *angolnak* azért hívják őket, mert latin és görög nyelvet tanítanak bennük, *nyilvánosnak* azért, mert csak kiválasztottak előtt nyílnak meg és *iskoláknak*, mert sport bennük a fődolog. Ez a tréfás meghatározás persze ma már nem állhat meg teljesen, bár a publicitásuk ma is nagyon szűk, nem igen „nyilvános” intézetek, akár szervezetük, akár a tanulók kiválasztása, akár a szülőkkal szemben fölmerülő anyagi követelmények tekintetében. Exkluzivitásuk is nyilvánvaló. Az arisztokráciának és a gazdag polgárság legfelső rétegének iskolája ez. A „public” jelzőt az szerezte meg nekik, hogy alapítóiik rendszeren néhány ingyenes helyet biztosítottak lehetőleg a teológiára készülő tanulók részére s e helyek mindenkre nézve elérhetőek voltak. A legrégebbi Public Schoolok még a XIV. és XV. században keletkeztek. Ezek közül való a Westminster-School 1339-ből, vagy a híres etoni iskola, melyet VI. Henrik 1440-ben alapított és a harrowi 1571-ből. Még régiebbek a kolostori és székesegyházi iskolák, melyek — bár papi vezetés alatt — már az angol-szász korszakban világi nevelésre, „nyilvános iskolák”-ként szolgáltak, pl. a bristoli 1141-ből.

Pfändler a továbbiakban a Public Schoolok fejlődésének rövidre fogott kritikai történetét adja világosan, érdekesen és élvezetesen, különösen kiemelve jellemképző szerepüket; általában nemzetnevelő jellegüknek erős nyomatókat adva ismerteti e jellegnek sajátos eszközeit. Élvezetessé főként irodalmi vonatkozásai a Dickens, Thackeray, Hughes, Galsworthy, Kipling, Walpole regényeinek reális pedagógiai jellemrajzaira való hivatkozások teszik fejtegetéseit. Kiválóan érdekes szerzőnknek a Public Schoolok ifjúsági önkormányzatának kérdéséről szóló, megértő, de azért mégis kritikai szemléje. Amely iskolánál a rektor — úgymond — valódi személyiség s ért hozzá, hogyan kell abiturientiensei közül felelős vezetőket kiképezni, akik az iskola jó hagyományait föntartják, ott minden rendben van. Csodálkozva és kételkedve olvastunk azonban szerzőnk referációjában az ütlegről, mint állítólag még mindig szokásos rendszeres fegyelmi eszközről. Ez valóban fönnállhatott még III. György király idejében, aki helyeselte, ma azonban talán mégis már csak neveléstörténeti adatként szerepelhet. Nem kevésbé érdekes megjegyzés szerzőnknel az egész világon fölvirágozott cserkészeti szellemének a Public Schoolok tanulói önkormányzatából való le származtatása.

A tanulói önkormányzat ismertetésével szerzőnk a Public Schoolok történetének vázlatából észrevétlenül a jelen rajzára tér át annál inkább, mert a jelenkor tényleg a hagyományok szellemében éli ki a maga sajátos világát az angol középiskolában. Szerzőnk azért behatóan foglalkozik egy-

részt az iskolák társadalmi tekintélyének, másrészt az államtól való függetlenségüknek kérdésével. Részletes ismertetést kapunk az iskolák tanulmányi rendszeréről is s itt védi meg határozott adatok segítségével a Public Schoolt az ellen az anakronisztikus vád ellen, hogy túlzottan ragaszkodik még mindig a klasszikus ideálhoz, s elhanyagolja a többi stúdiumot. Ennek t. i. ma már csak emléke van meg s itt-ott a csőkevénye. A sportélet szellemét is jól rajzolja szerzőnk és nevelői jelentőségét, vagyis azt, amit a hagyomány ereje nélkül bár, mesterségesen átültetve, sőt túlozva, egész Európa átvett és, sajnos, szinte „sportörületté” fejlesztett. Végül ez iskolák szervezetének vázlatával fejezi be szerzőnk a Public Schoolokról rajzolt pedagógiai képet.

Szerzőnk könyvének második részében a teljesen állami és az államilag segélyezett különféle egyéb középiskolákkal foglalkozik. A dolgozatnak ez a szakasza kevésbé érdekes és színekben sem oly gazdag, mint a Public Schoolokról szóló rész.

1926-ban egy parlamenti tanulmányi bizottság tanácskozott az állami középfokú oktatás ügyeiről. Az ebből keletkezett Hadow-féle jelentés három állami középiskolai típust alkotott meg: a tulajdonképeni állami középiskolát (Secondary School, Grammar School, High School), mely a reál-gimnáziumnak és reáliskolának felel meg, a központi iskolát (Central School, Selective Modern School), mely körülbelül olyan, mint a magyar polgári iskola és a Senior Schoolt, más névvel Modern Schoolt, egy egészen a gyakorlati élet szükségleteinek megfelelő szakiskolát, mely egyúttal a népművelési célokat megvalósító „Felnőttek oktatásával” is kapcsolatban áll. Négy évvel ezelőtt meg is kezdték ez iskoláknak a főnti javaslat értelmében való szervezését, a kedvezőtlen gazdasági helyzet azonban nem tette lehetővé a terv végrehajtását. Szerzőnk mindezeket a részben már meglevő, részben tervezett iskolatípusokat behatóan ismerteti dolgozatában. Szól ez iskolák benépesítési viszonyairól, a tandíj- és ösztöndíj kérdéssről, a vizsgálatokról és követelményekről.

Külön szakasz szól a leányközépiskolákról, melyek már 1869 óta kezdtek alakulni, de voltaképen csak az 1902. évi iskolaügyi törvény alapján lettek a közoktatásügyi szervezet komoly tényezőivé. A leányiskolák egyelőre igen sokfélék, a leánynevelés fejlődése azonban még nem ért nyugvópontra. A fejlődésnek még nagy lehetőségei vannak.

Pfändler könyvében, melyről vázlatos áttekintést adtunk, tömör összefoglalásban mindenről olvashatunk, ami az angol középiskolai ügy lényegére vonatkozik. E komplikált, egészen egyéni színezetű iskolarendszer ismerete azonban inkább érdekes, mint példaadó a kontinens pedagógusaira nézve. Csupán abban a tekintetben lehet hasznos mindenkinek, mert az újabb fejlődés rajza igazolja azt, hogy a legerősebb hagyományok is kénytelenek engedményt tenni a modern idők követeléseivel szemben s hogy az emberiség a nacionalizmus legerősebb kilengései ellenére is pedagógiai intézményeiben föltétlenül egy nagy szintetikus egység felé halad.

Budapest.

Dr. Gyulai Ágost.

Hugo Bakonyi: *Die gebräuchlichsten Wörter der deutschen Sprache.* München, é. n. 86 l. (Ára 1.50 márka, Budapesten is kapható.)

A müncheni Deutsche Akademie Goethe-intézete a külföldi német nyelvoktatás módszerének kiépítésén dolgozik. Szerzőnk jelen művének bevezető, szöveges része 1933-ban jelent meg az akadémia közleményeinek (Mitteilungen der Deutschen Akademie) mult évi 4. füzetében, az egészet pedig, a nyelvoktatás sikerére elhatározó fontosságú szöszedettel

együtt, a *Beiträge zur Methodik des deutschen Sprachunterrichts im Ausland* című kiadványsorozatának idei első füzeteként mult nyáron önállóan is a könypiacra dobta. Mivel meggyőződésem szerint az előttünk levő mű, a szerzőtől régóta hirdetett biogenetikai módszerrel kapcsolatban az egész német nyelvi oktatást a mainál egészségesebb, több sikerrel kecsegtető alapra fekteti, érdemesnek tartom, hogy kissé bővebben foglalkozzam vele.

A könyv első része — alcíme szerint — az idegen nyelvi oktatásban szereplő úgynevezett „leghasználtabb” szavak fontosságáról szól, valójában azonban sokkal többet ad; a második részben közölt szótömeg pedig módszeres csoportosításban közli azt a nyersanyagot, amelyre a majdan megírandó német nyelvkönyvek bízvást támaszkodhatnak.

Szerző szerint az idegen nyelvek tanításának módszere megoldottnak tekinthető. Teljességgel megoldatlan azonban az a nem kevésbé fontos kérdés, hogy a tanítandó nyelv szó- és formaanyagának mely részén történjék a tanítás. Tudvalevő dolog, hogy a világnyelvek mindegyikének szókincese átlagosan félmillióra tehető. Azonban nincs ember, aki anyanyelvének teljes szókincsét beszédében használná, sőt nem is ismeri azt. Még kevésbé ismeri és használja az ember a megtanult idegen nyelv teljes szó- és formakincsét. Ahhoz, hogy valamely nyelvet folyékonyan beszéljünk, csak néhány ezer szóra van szükségünk. Ezek természetesen az illető nyelv legismertebb és leggyakoribb szavai lesznek. Ha tehát valamilyen képen sikerül megállapítani és összegyűjteni a nyelv leghasználtabb szavait, akkor, a mai módszer fejlettsége mellett, az idegen nyelvek tanítása jelentékenyen megkönnyebbül. Bakonyi a következő gondolatmenet folyamán jut el rendszerének kiépítésére.

Valamely nyelv gyakorisági szótára megmutatja, hogy egyes szavak hányszor fordulnak elő a vizsgálatra felhasznált lehetőleg nagy és az irodalom egész szókincsét felölelő szóanyagban. (Käding a maga *Häufigkeitswörterbuch-ját* 11-milliónyi szóanyag átvizsgálása alapján állította össze.) Szerzőnk kimutatja, hogy pusztán a gyakoriság kritériuma alapján nem lehet a nyelvtanítás céljaira alkalmas szövegeket összeállítani, hiszen a leggyakoribb szavak háromnegyedrésze viszonylatszó. Ezért további okoskodásában eljut a „legismertebb” szavak fogalmára. Ha ugyanis vizsgálat alá vesszünk különböző, nem nagyterjedelmű forrásokat — ezekből azonban lehetőleg sokat — akkor nyilvánvalóan az az ismertebb szó, amely minél több forrásban előfordul. Szerzőnk a legismertebb szavak megállapításához 19 különböző forrást használ fel. Ezeknek nagyobb része nyelvkönyv kezdők számára, kisebb, de fontosabb felét 2—6 éves gyermekek és süketnémák szókincséből vette. A 19 forrásmű összes, mintegy 30 ezernyi szavát a forrás megjelölésével betürendbe szedte és így összesen 7530 szót kapott, amelyek mellett feltüntette az előfordulás fokát jelentő rangszámot is.

Az ilymódon megállapított sorrend első 221 szavát — amelyek tehát a 19 felhasznált forrásmű esetében a legismertebb szavakat adják — összehasonlította Käding szótárának 250 leggyakoribb szavával. A két csoport csak 95 közös szót mutatott. Tehát a legismertebb szavak egy a gyakoriság sorrendjétől eltérő értékskálát adnak. Így pl. a Hase szó Käding szótárában a 20-as rangszámot nyerte, Bakonyinál, az ismertség alapján készített skálában pedig e szó mellett a 22 értékjelzést találjuk. Míg tehát a Käding-féle 11 milliónyi szótömegben a Hase szó csak 20-szor fordul elő, addig Bakonyi nyelvoktatási és szókincsfejlődést mutató forrásainak előbbihe képest kicsi — 30 ezernyi szavában — ugyanaz a szó 22-szer bukkanik fel, tehát majdnem minden forrásban legalább egyszer. Ilymó-

don jut el szerző arra a fontos megállapításra, hogy bár a gyakoriság szintén figyelembe veendő az idegen nyelvek tanításában, elsősorban mégis az ismertség foka alapján állítandók össze a nyelvtanulás alapjául szolgáló szövegek

Bakonyi összeállításában a legmagasabb érték, melyet egy szó kaphat, a 36. Ez aztán fokozatosan leszáll 1-ig. Jegyzékében 36—33-as fokozata 77 német szónak van. Ezek tehát a német nyelv legismertebb szavai. A legismertebb szavak kétharmadrésze főnév, melléknév és ige.

A szótár négy főcsoportban közli a majdnem 6000-re tehető szókincsét. A 36—11 rangszámmal jelölt 1470 az I., a 10—6 rangszámú 1359 szó a II., az 5-től 3-ig terjedő 1585 a III. és végül a 2 értékkel szereplő 1460 szó a IV. csoportot alkotja. A 19 forrásban csak egyszer szereplő mintegy másfélezer szót elhagyja. A főcsoportok összeállításában az a szempont vezette, hogy az I. a 3—4 éves, tehát a nyelvtudás legalacsonyabb fokán álló gyermek, a II. a kevésbé képzett néprétegek nyelvismeretének felel meg, míg a III. és IV. főcsoport szókincsa a mindennapi folyóbeszéd, illetőleg a már magasabbfokú érintkezési nyelv szóanyaga.

A könyv II. részében (24—86. l.) megtaláljuk az I. főcsoport szavait a Bakonyi-féle rangszámok sorrendjében, majd az I—IV. főcsoportok szavai következnek abc-sorrendben. Itt a szó után meg van adva az ismertség fokát jelentő szám 36-tól 2-ig. A betűrendbe szedett szavak előtt álló 3 azt jelenti, hogy a Kädling gyakorisági szótárában legalább 2000-szer fordul elő, a 2 és 1 számok a fenti műben 2000—500-szor, illetőleg 500—200-szor való előfordulást jelzik. A szót megelőző szám hiányának értelme, hogy az említett 11 milliónyi szókészletben 200-nál kevesebbszer fordul elő. Bakonyi a két sorrend összeolvasztásával jut el a „leghasználtabb” szavak csoportjához.

Megjegyzem, hogy szerző a követett módszer alkalmazásával nem ridég, megingathatatlan megállapításokra vélt eljutni, hanem bizonyos korrektívumoknak is helyet enged. Kétségtelen azonban, hogy az idegen nyelvtanítás egyik legégetőbb problémájának megoldására adott egyrészt alkalmas, sikerrel kecsegtető eljárást, másrészt — ami még fontosabb — anyagot, amelynek igénybevételével kell ezután idegen nyelv- és olvasókönyveinket szerkeszteni.

Az elevenen megírt, sok érdekes példával illusztrált, szellemes fejtegetésekről a részletes ismertetés is csak halvány képet adhat. A benne tárgyalt kérdések nagy horderejét, az aprólékos, hosszadalmas, igen nagy utánjárás és türelmet igénylő munkát csak a könyv elolvasása után méltányolhatjuk kellően. Elismerésünk bámulattá növekszik, ha meggondoljuk, hogy szerző ugyanezzel a módszerrel összegyűjtötte nemcsak a jelen műben feldolgozott német, hanem a francia és angol nyelvtanítás nyersanyagát is. Mindkettő nyomásra készen várja a kiadót.

Budapest.

Dr. Prochaska Ferenc.

Drozdy Gyula: *Helyesírás és nyelvi magyarázatok a IV. oszt.-ban.* A népiskolai egységes vezérkönyvek 12. kötete. Szerző a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr megbízásából írta és kiadásához az Országos Közoktatási Tanács hozzájárult. Kiadja a Kir. Magy. Egyetemi Nyomda. Budapest. 242 old. Ára 5 P 40 f.

A szóban forgó könyv újabb nyeresége pedagógiai irodalmunknak. Szerves folytatása a II. és III. osztály számára írt hasonló tárgyú vezérkönyveknek. Testvéreikhez hasonlóan ez is a tantervi Utasítás és a módszerjavító törekvések szellemében készült. Hathatós segítőköze a tantervi

Utasítások helyes végrehajtásának. Ahol szerző útbaigazításai, elgondolásai szerint tanítanak, vezérkönyve nyomán dolgoznak, ott a gyermek cselekvési vágyát, alkotó ösztönét a tanítás szolgálatába állítják, ott a gyermeket önálló megfigyelésre, kutatásra, gondolkodásra készítik, az ismeretet nem készen adják, hanem a gyermeknek magának kell azt megszereznie, ott a gyermeket alkotásra nevelik.

Szerző az Előszóban a helyesírás és nyelvi magyarázatok tanításának legfőbb módszeres elveire mutat rá. Az I. és III. fejezetben e tárgyak tanításának módját ismerteti. Itt fejtegeti a helyesírás és nyelvi magyarázatok tanításának elveit — röviden és világosan. A tanítási tervezetekben zárójelek közé iktatva is vannak elméleti utalások és utasítások, amelyek szemléletes módon gyarapítják a tanító tudását és igen alkalmasok a tanítói eljárás tudatossá tételére. Az elméleti rész szerencsés összhangban van a gyakorlati résszel. A II. fejezetben a tantervi anyagot ismerteti, a IV. fejezetben részletes tanmenetet ad osztott, részben osztott és osztatlan iskolák számára. Az osztatlan iskola tanmenetébe csendes foglalkozásokat is beállított.

A könyvnek legterjedelmesebb része az V. fejezet (184 oldal) a Tanítási tervezetek fejezete. Tanmenetszerűen, az egész évi tananyagot dolgozza fel világosan, közvetlen nyelvezettel megírt, művészi — nem elgondolás alapján megírt, hanem valóban eltanított — 33 mintatanításban. Ezek közül hét kizárólag a helyesírás gyakorlásának módjára ad mintát. Minden tanítási tervezet bevezető részében eszméltet, azután adja a tanítást részletes kivitelben, könnyen áttekinthetően. Minden tanítás bőségesen nyújt anyagot, ad gondolatokat és indításokat. Bőségesen hord össze indukciós anyagot. A tanítás menetét és legfőbb eredményeit megrögzíti. Indukciós anyagként legtöbbször — igen helyesen — a gyermek beszédjét használja fel, ha ez erőltettség nélkült lehetséges. Egyébként irodalmi szövegen szemlélteti az új nyelvjelenséget. Rajzok, grafikonok, színes kréta, a táblai följegyzések tervszerű elrendezése, stb., mind föllelhetők a tanítási tervezetekben. A nyelvjelenségek, stb. szemléltetésére, még inkább az új ismereteknek a megerősítésére, a helyesírás gyakorlására a tanítási tervezetekben is, a könyv végén levő függelékben is sok-sok értékes, irodalmi anyagot hordott össze, amelyből a tanító bőségesen választhat. A gazdag irodalmi anyag az érzelmi és akarati nevelés szempontjából is jól értékesíthető. A helyesírás és nyelvi magyarázatok tanítását ügyesen kapcsolja a többi népiskolai tantárgy, különösen a fogalmazás tanításával. A kettőt a legszorosabb kapcsolatba hozza egymással, soha szem elől nem tévesztve a magyar nyelv tanításának gyakorlati célját. Az együttesen elkészült fogalmazványok megíratásával ügyesen támogatja a szabad fogalmazást. A tanítóval szemben nem támaszt csupán áldozatok árán teljesíthető követelményeket.

A VI. fejezet a „Függelék”. Szintén rendkívül értékes. Bőségesen szolgáltat irodalmi anyagot helyesírási feladatokhoz, az I—IV. osztály helyesírási anyagának feldolgozásához, gyakorlásához.

A könyv külső kiállítása elsőrangú, dícséri kiadóját.

Szerző e művével is újból hozzájárult népiskoláink belső életének fejlesztéséhez, a tanító nehéz munkájának könnyebbé és sikeresebbé tételéhez. Nem hiányozhatnak e könyv egyetlen tanítói és tanítóképzői pedagógiai könyvtárból sem. Szeretettel ajánlom minden kartársam figyelmébe.

Budapest.

Temesi István

Kolumbán István: *Az integritás gondolata a nevelő-tanítói munkában.* (Magyar Tanítók Otthona által jutalmazott pályamű.) Budapest, 1934. 187 lap. Szerző kiadása. Ára 2 P.

A M. Tanítók Otthonának eredetileg kitűzött pályatétele: „A revíziós gondolatnak a magyar elemi iskolai ifjúság oktatása és nevelése közben leendő érvényesítése”. Szerző pályadolgozatának a munkájában alkalmazott címet adta, mert revízió és irredentizmuson is felüláll az integritás gondolata, amely nem alkuszik sem területi, sem nyelvi tekintetben, hanem a Szent Korona egész testét, az ezeréves történelmi Magyarországot vallja örökre a magáénak.

Szerző a tanítási anyaggal kapcsolatosan az elemi iskola valamennyi tárgyát megfigyelési körébe vonja, s gyakorlati példákat is nyújt az integritás gondolatának elmélyítésére. Munkája szinte vezérkönyv ebben a tekintetben, amelynek olvasása közben minden magyar tanító rátalál önmagára. Nem mond új dolgokat, de talán épen ez benne, ami megragad; mintha az olvasó lelkéből eredne minden gondolata; összeszedgeti, egyesíti a kínálkozó lehetőségeket. A nevelő-tanítói munka közben a tanító szívverése is hozzájárul majd ahhoz, hogy ne múltjék nap a nélkül, hogy a trianoni keserűség tette serkentse az ifjúságot.

A magyar nyelv körében már a beszéd- és értelemgyakorlatoknál a játék, a család, az otthon, a szülőföld, vagy akár a történelmi múlt anyagából számtalan alkalom adódik a nagy nemzeti célok gondozására. A szülőföldnél részletesen ismerteti Budapest emlékeit, s mindenütt felhasználja az érzelmeket. Az ő módjából útmutatást láthat minden tanító, hogy bárhol hogyan keresse és hogyan találja meg az ő községének, környekének értékeit.

Olvasókönyveinkben kellő számmal kívánja az olyan olvasmányokat, amelyek a megszállt országrészek földrajzi, történelmi és gazdasági méltatását tartalmazzák. Megfelelő előkészítés útján szabad fogalmazásra vezetve a gyermekeket, adjunk helyet a megszállt területek hasonló vonatkozásainak; ezenkívül a napi élet eseményei is nyújthatnak lehetőséget az integritás gondolatának folytonos ébrentartására. — Az írásnál mellőzzük a semmitmondó fogalmak vagy szövegek iratását, hanem a magyar múlt, a magyar erények, az integritás eszméjét gondoljuk ott is. A nagybetűk iratásához alkalmazzunk olyan város-, hegy- és folyóneveket, amelyek megszállt területen vannak. A helyesírás gyakorlására is hazafias és irredenta versekből válogassunk szemelvényeket, a nyelvi jelenségek megfigyelésénél a tárgy- és gondolatkört is egyazon eszmének megfelelőleg válasszuk.

A számtannál megfelelő példák alkalmazásával szolgáljuk e célt. Pl. mennyi területünk volt, mennyi maradt, mennyi volt a lakosság, mennyit veszítettünk; mennyi volt erdőnk, szántóföldünk, legelőnk, állatunk; mennyi maradt, stb. Számtalan adatot is szolgáltat szerző ennél a pontnál, amelyek mind bizonyítják, hogy hazánk mai megcsonkított állapotában nem is életképes. A költészet termékeit itt is, mint mindenütt, beleszővi.

A földrajz tanításával tehetjük leginkább tudatossá az integritás gondolatát. Vizsgáljuk a gazdasági jelenségeket, felsorakoztatjuk a természeti tényezőket, amelyek az integritást maguk előírják. A hegy- és vízrendszer összefoglalásánál mégjobban mélyíthetjük az együvértartozandóság tudatát. A történelmi múltat és a jelen életet egyaránt vizsgáljuk, s az ezeréves haza minden rögéhez hűséges ragaszkodást neveljük bele az új nemzedék lelkébe. Azonban hangsúlyoznunk kell, hogy nem hosszú ékesszóval, amibe a gyermek belefárad, nem is érti mindig, hanem a gyermek lelké-

vel minden pillanatban együttmunkálással érhetjük csak el célunkat. A tanító varázsán át a gyermek maga érlelje ki az érzelmeket, amelyekhez a tanítónak meg kell keresnie a gyermeki lélek fogékony pontjait.

A „Történelmi jogunk hazánk területi épségéhez” című fejezetben történelmi érzékkel csoportosítja bizonyítékainkat, s történelmi alapon cáfolja az integritás joga ellen törő koholmányokat. Persze ez elmfuttatás inkább a tanítónak való; jó arra, hogy nagyfontosságú munkájához át- és átítassa egész gondolkodását.

A történelem vizsgálatánál kissé terjengős. Hosszadalmas ismertetéseket ad, holott célkitűzésében az integritás szemszögébe van beállítva minden. Nemzeti nyelv, nemzeti érzés, hazaszeretet, vitézség, Európa védelme, civilizáció, kultúra, stb. bemutatásával azt kell élesen kidomborítani. A polgári jogok- és kötelességeknél röviden arra mutat rá, hogy a nemzeti egység, az összetartás fenséges kifejezőjének, a Szent Koronának ereje éljen a lelkekben.

A testneveléssel szintén a nemzeti közösség és összetartozandóság érzését kell erősíteni. E mellett élesszük újra a régi magyar játékokat, amelyekből történelmi emlékeink, nemzeti vonásaink sugárzanak.

Mindezek után általában szól szerző a külső és belső szemléltetésről. Kívánja, hogy földrajzi és történelmi szemléltető-képek legyenek az iskola falain. Mindezekkel csakugyan a folytonos vagyódást fokozhatjuk és tette serkenthetünk, azonban ügyelnünk kell arra, hogy kellőleg foglalkozunk is velük, s ne hagyjuk őket kihasználatlanul. Magyarország domborművű térképe nagyon jó a földrajz szemléltetésére. A vetítógép és az iskolai ünnepélyek mind nagyon alkalmasak munkánk elmélyítésére; érzelmek kiváltására legalkalmasabbak a megfelelő versek és ének.

Az „Integritás Kátéja” fejezetben voltaképpen a már kifejtetteket öszszegezi, s végül a 120—187. lapokon alkalmas verseket közöl. Komoly megállapítása szerzőnek, hogy az iskola munkájában inkább kevesebb ismeretet adjon, de annál több nemzeti és faji öntudatot. Nem kisebb helyről hallottuk ezt, mint maga kultuszminiszterünk mondotta már régebben a Házban, s ezt a meggyőződést vallja minden magyar tanító.

A Magyar Tanítók Otthonának pályázat-hirdetése mindenestre célját érte. Aki kezébe veszi Kolumbán István könyvét, igaz és bátor, nyílt és helyenként szinte keményebb szóval is hirdelve látja a magyar igazságot, s a könyv a tanítószágon át állandóan felszínen tartja az elemi iskolában az integritás törhetetlen gondolatát. Ha pedig majd évek múlva jut kezébe valakinek Kolumbán István könyve, a már megváltozott világban is látni fogja belőle, mint sirt, mint érzett és akart keményen korunk. Hűséggel benne találja minden magyar jajszavát, bánatát, vágyódását és ragaszkodását, épenúgy törhetlen bizakodását és kemény, dacos akarását, amellyel újra visszaállította az ezeréves történelmi Nagymagyarországot.

Győr.

Jankó László.

EGYESÜLETI ÉLET.

Elnökségi ülés. — Jegyzőkönyv, mely felvételte a T. I. T. O. E. elnökségének, a budapesti I. ker. m. kir. áll. el. népiskolai tanítóképző-intézetben 1934. július 2-án megtartott értekezletéről. Jelen vannak Frank Antal dr. elnöklete mellett: Jaloveczky Péter, Lux Gyula dr., Mesterházy Jenő, Pócza József, Erdélyi Olga, utóbbi, mint jegyző.

Elnök üdvözlőlvén a megjelenteket, javaslatot terjeszt elő a szeptemberben meginduló egyesületi élet munkatervére vonatkozóan. Az egyesület célja, hogy tervszerű munkásságot folytasson, mely a tanárság okulására, rajtuk keresztül az iskolák hasznára válik. Az elmúlt évben megtartott módszeres értekezletek iránt megnyilvánuló nagyfokú érdeklődés igazolni látszik az elnökség elgondolását, ezért az elnökség úgy véli, helyes úton jár, ha ezeket a módszertani megbeszéléseket folytatja. Hogy pedig ezek az értekezletek az eddiginél is nagyobb eredménnyel járjanak, a módszeres megbeszélésre mindig azokat a tárgyakat tűzi ki, melyek a Kir. Főigazgatóság által évenként megtartott szakértekezletek programjában szerepelnek. Az 1934/35. tanév végén megtartandó szakértekezlet tervbevett anyaga a földrajz és a rajz, azért az egyesület is a következő évben ezeknek a tárgyaknak a megvitatásával foglalkozik, hogy a tanárok kellő felkészültséggel jelenhessenek meg a szakértekezleten. Az elnökség terveze szerint a földrajz tanítás módszerének megbeszélése 4, a rajz tanításé 2 tagértekezletet foglal le; 2 tagértekezlet tárgyaül a kézimunka tanításának módszerét tűzi ki. Egy tagértekezlet általános irányú előadásnak juttat. Ilyen, közérdeklődésre számot tartó, értékes előadás volna Siemeister János tanulmánya a cserkészetről. A közgyűlésre az elnök Váradi József tanulmányát javasolja, melyben szerző a falu kérdéseivel kapcsolatban a tanítóképzés célját fejtegeti.

2. A T. I. T. O. E. alapszabályaiban a titkári teendők nincsenek pontosan meghatározva, ezért az elnökség elhatározza, hogy a titkár és főtítkár munkakörének szabatos megállapítására bizottságot küld ki. A bizottság tagjaiul felkéri Jaloveczky Péter, Pócza József, Mihalik József, Lux Gyula dr., Prochaska Ferenc dr. tagtársakat.

3. A házalapkezelő jelenti, hogy a renoválási munkálatokkal kapcsolatosan tárgyalásba bocsátkozott az építésszel. A munkálatok szeptember előtt nem kezdődnek meg. Renoválási költség és járulék fizetésére a házalapnak mintegy 1400 P áll rendelkezésére, de a kiadás nagyobb lesz, ezért a házalapkezelő továbbra is kéri az intézetek támogatását. Utal a felsőkereskedelmi iskolák tanárainak példájára, akik önként magukra vállaltak bizonyos % fizetési kötelezettséget, mindaddig, míg egyesületük nehezégekkel küzd.

4. A házgonnok jelenti, hogy Mosolygó Antal bérlő bércsökkenést kér, ennek megtagadása esetén a bérlő felmondja. Miután a bérlő túl alacsony bérösszeget ajánl fel, az elnökség ily nagymérvű csökkentésbe már a többi lakóra való tekintettel sem egyezhetik bele, a felmondást tehát elfogadja.

5. Főtítkár jelentéséből az elnökség örömmel veszi tudomásul, hogy az egyesület taglétszáma 10-zel gyarapodott: róm. kath. tan.-képzőből 9, a kiskunfélegyházi tan.-képzőből 1 új tag lépett be. *(Tulaj.)*

6. Az elnökség a közgyűlés idejét januárra tűzte ki, hogy a pénztáros és házalapkezelő az 1934. év végén a hivatalosan lezárt számadásokat bemutathassák. Több tárgy nem lévén az elnök az ülést bezárta. K. m. f. Frank Antal dr. s. k. elnök, Erdélyi Olga s. k. jegyző.

Elnökségi ülés. — Jegyzőkönyv, mely felvétellett a T. I. T. O. E. elnökségének 1934. szept. 17-én, a budapesti II. ker. m. k. áll. el. tanítónő-képző-intézetben megtartott üléséről. Jelen vannak Jaloveczky Péter elnöke mellett: Kiss József, Lux Gyula dr., Mesterházy Jenő, Pócza József és Erdélyi Olga, utóbbi, mint jegyző.

Elnök üdvözlöte után, Mesterházy Jenő főtítkár jelenti az elnökség

tagjainak, hogy az egyesület tagjainak száma 18-cal gyarapodott. Az egyesület tagjai közé belépett: 1. Pápay M. Aquina, Győr, 2. Schler M. Kuni-gunda, Győr (Szt. Orsolya rend), 3. Heitler M. Kristophora, Esztergom, 4. Szabó M. Celesta, Esztergom (Irgalmas Nővérek rendje), 5. Szép László Kiskunfélegyháza (Állami tan.-képző), 6. Kisbán László, Pécs (Püspöki tan.-képző), 7. Bécsy M. Kerubina, 8. Csorda M. Romána, 9. Emmert P. Klottild, 10. Kókay J. Ladiszla, 11. Piros R. Gabriella, 12. Raffaelli R. Ra-faela, 12. Szarvák J. Karitás (Ranolder-intézet), 14. Baranyai Vilmos, Nyiregyháza, 15. Orbán András, Nyiregyháza, 16. Szániel István, Nyiregy-háza, 17. Horváth János Nyiregyháza (Állami tan.-képző), 18. Árpássy Gyula, Esztergom (Kat. ian.-képző).

Az elnökség a taglétszám emelkedését örömmel veszi tudomásul, kö-szönetét fejezi ki a főtítkárnak, akinek az egyes képzőkhöz intézett buz-dító felhívása ily szép eredménnyel járt. Utasítja a pénztárost, hogy az új tagok címére ezentúl küldje meg az egyesület lapját, a „Magyar Ta-nítóképző”-t. Több tárgy nem lévén, az elnök az ülést bezárta. K. m. f. Jaloveczky Péter s. k. elnök, Erdélyi Olga s. k. jegyző.

Szeptemberi taggyűlés. — Jegyzőkönyv, mely felvétellett a T. I. T. O. E. 1934. szept. 17-én, a budapesti II. ker. m. kir. áll. el. népiskolai tanítónő-képző-intézetben tartott taggyűlésről. Jelen vannak Jaloveczky Péter el-nöklete mellett: Balázs Béla, Molnár Oszkár, Grynaeus Ida, Jaloveczky Péterné, Kiss József, Horváth M. Laurina, Kelemen M. Laurina, Adamovits Jenőné, Répai Dániel, Mészáros Júlia (Székesfehérvár), Farkas Mária, dr. Krizsanecné Németh Edit, Biberauerné Abonyi Júlia, Szontagh Katalin, Girtler Mária, Domokos Lászlóné, dr. Jelitainé dr. Lajos Mária, dr. Csada Imre, dr. Tóth Antal, Blénessy János (Jászberény), Piros R. Gabriella, Kiss M. Gonzaga (Ranolder-intézet), B. Braun Angéla, Lechnitzky Gyula, Lux Gyula dr., Vajda Erzsébet, Müllmann M. Benigna (Zsámbék), dr. Bálint Sándor (Szeged), dr. Balogh Ilona, Mesterházy Jenő, Váradi József, Slajhó Mihály, Paál Ferenc (Kalocsa), Keve Gyula (Köszeg), Szabó Béla, Vincze Sándor, Kaposi Károly, Pócza József, Zoltán Géza, Kerner M. Lu-cia (Zsámbék), Erdélyi Olga, utóbbi, mint jegyző.

1. Elnök meleg szavakkal üdvözlí a megjelenteket. Örömmel közli a tagtársakkal, hogy egyesületünk nem működik eredménytelenül, mert a minisztériumba felterjesztett kéréseink közül kettő is megértésre talált. A minisztérium helyesnek és jogosultnak tartván az egyesületnek a miniszteri vizsga-biztosok kérdésében elfoglalt álláspontját, az 1933/34. tanév végén megtartott tanítóképesítő-vizsgálatokra nagyszámban küldött ki tanítóképző-intézeti tanárt, illetve tanárnőt, vizsgabiztosul. Úgyszintén a tanulmányi leckekönyv elvét is helyeselvén, annak bevezetését kísérletképen az I. és II. oszt.-ba megengedi. — Örömmel tudatja az egyesületi taglétszám emel-keését; felolvassa az új tagok névjegyzékét.

Megnyitójának elhangzása után felkéri Zoltán Géza községi tan.-képző-int. igazgatót „Az aktivitás szerepe a földrajztanítás szolgálatában” c. fel-olvasásának megtartására.

2. Zoltán Géza felolvasásában rámutatott arra, hogy az utóbbi évek közoktatási törekvéseiben és tanügyi mozgalmaiban milyen nagy szerep jut az aktivitásnak, realizálásnak és észszerű szemléltetésnek. A földrajz-módszertan is új utak keresésére gondol tehát, s a Tanterv és Utasítás már két irányító gondolatát is megjelöli: 1. az egyöntetűsége törekvő mód-szeres eljárást, 2. a szemléltetéssel kapcsolatos aktív munkára való neve-lést. S minthogy a földrajz anyaga többé-kevésbé makrokozmikus, igen

nagy szerepe van a tanításban a mindenre kiterjeszkedő szemléltetésnek. Milyen földrajzi szemléltető eszközök készíthetők a földrajztanításnál közismert s árjegyzékekből megrendelt eszközökön kívül, s miként fejleszthetjük ezek elkészítésével növendékeink alkotási vágyát, aktivitását, munkakedvét, — erről nyújtott tájékoztatást. A házilag, vagy együttes munkával előállítható földrajzi szemléltetőeszközöket osztályok szerint haladva ismertette.

Az elhangzott előadáshoz hozzászólott Répay Dániel, aki köszönetét fejezte ki Zoltán Gézának, mert értékes, munkára serkentő felolvasást tartott.

Mesterházy Jenő hozzászólásában azt fejtegette, hogy bár az aktivitás minél nagyobb mértékben kívánatos, ily széleskörű, mint amilyennek az előadó szavaiból és a bemutatott anyagból kitűnik, nem lehet, mert a tanuló más munkájának, szabad idejének rovására megy. A mostanában mindinkább tért hódító felfogással szemben nagy fontosságot tulajdonít a topográfiai tudásnak is. A bemutatott képsorozatok közül egyeseket ügyesebb csoportosítással, a gyakorlati szempontok erősebb figyelembe vételével kellene elkészíteni. Pl. nem elegendő valamely földrajzi egységre vonatkozó képek csinos elrendezése a kartonlapon, melyen a képeket elhelyezték, — ábrázolni kellene az illető földrajzi egység térképvázlatát is. Vigyázzunk arra is, hogy az aktivitás ne mechanizálódjék másolómunkává, ezért lehetőleg egyéni feladatokat adjunk. Hozzászóló pl. minden tanulóval saját lakóhelyéről készített szemléltető gyűjteményt, melyet egész alapjában a tanulónak kell megszereznie és felépítenie. Előadó inkább arra vonatkozólag adott volna több szempontot, hogy a falusi tanító a semmiből hogyan teremtsen magának szemléltető gyűjteményt. Kívánja, hogy minden elkészített térképvázlatra rajzolják be a trianoni vonalat, örök figyelemzetetőül.

Balázs Béla kir. főigazgató igen helyesnek találja az elnökségnek ama gondolatát, hogy a taggyűlésen folyó előadásokkal s az azokat követő megbeszélésekkel elő akarja mozdítani a szakértekezletek sikerét. Zoltán Géza nagyarányú, értékes munkája ehhez kiindulásul szolgál. Kívánja, hogy a többi szaktanárok hasonló készséggel s lelkesedéssel vállalják a munkából rájuk eső részt, hogy a földrajztanítás módszerében fennálló ellentéteket, problematikus kérdéseket tisztázzák, s mire a szakértekezletek ideje elkövetkezik, a földrajztanítás módszerét a legteljesebben kidolgozzák, a még feleletre váró kérdéseket világosan lássák. Orbán András és Fodor Ferenc szemléltető gyűjteménye ellen hangzott el az a kifogás, hogy e gyűjtemény nagyon szétszórt. Válasza erre az: a gyűjtemény összeállítója általános, az egész ország területén mindenütt, többé-kevésbé használható sorozatot készített, ennél fogva érthető, ha maga a gyűjtemény szétszórt; de az egyes iskoláknak nem is kell ezt teljes egészében elkészíttetniök, hanem ennek alapján, de az iskola, illetve lakóhely ismeretéhez szükséges egyöntetű, összefüggő szemléltető gyűjtemény elkészítésére van szükség. Az ily szemléltető gyűjtemények elkészíttetését nevelőhatásának tartja. Éppen ezért szükségesnek találja, hogy minden tanulóra nézve kötelező legyen 4 év alatt ilyen gyűjtemény összeállítása. Tárgyi szempontból is képzőerejünek látja a szemléltetésben szereplő aktivitást. Oktatásunkban még ma is kísért a verbalizmus, a foglalkoztatás alkalmas ennek számítására. Így nemcsak szöveget tanul a növendék, hanem működik fantáziája, értelmi ítélőereje is. Kialakul bennünk a térszemlélet, mely minden világos földrajzi fogalom alapja, s amely ma még a legtöbb emberben hiányzik. Az aktivitáson alapuló szemléltetésnél azonban vannak túlzások, de mulasz-

tások is. Mindenütt, a földrajzoktatásban általában, nagyon kevésnek találja a térképszemléltetést. A lakóhelyismereti anyag aktív szemléleten nyugvó feldolgozása nem történhetik egyszerre. Pár évi ciklus munkájának eredménye lehet csak. Az Utasítás értelmében a képző, mint lakóhely dolgozandó fel, közös munkával; éppen azért különböző lakóhelyi anyag szűnidei feldolgoztatása a tanulókkal helytelen és lehetetlen. A legképzettebb szaktanár sem ismerheti úgy az országot, hogy a legkisebb faluból hozott lakóhelyismereti gyűjteményt is felelősséggel ellenőrizni és korrigálni tudná, már pedig az ily munkának sem tárgyi, sem nevelő értéke nincs. — Alkalmazzák a tanárok minél sűrűbben a térképolvasást. Ez nem lehet soha elég. Minden tanulónak rendelkeznie kellene 75.000-es katonai térképpel, hogy ennek alapján tájékozódjék kint a határban. Ez leányintézetekben, nőtanárok vezetése mellett kissé nehéz. Tegyenek világos különbséget a tanárok a falitérkép és az atlasz között. A falitérkép a tanár szemléltető eszköze, az atlasz való a tanulók használatára. A falitérképen maga a tanár mutassa meg a kérdéses helyet. A II. o. gazdasági földrajzát grafikonokkal lehetne szemléltetőbbé tenni. A Kir. Főig. az ügy érdekében bekéri a földrajztanárok tanmeneteit, hogy tanulmányozza, összehasonlítsa őket, s ezek alapján készíttethessen egy mintául, irányadóul szolgáló normál-tanmenetet, mely nem akar kötelező lenni, hanem támasztékot, segítséget kíván nyújtani az utóbbi években teljesen új alapokra fektetett földrajztanítás módszeres feldolgozásához. A földrajztanítás terén még sok a tennivaló.

Az előadó válaszában kifejtette, hogy a magával hozott anyag tanári szertári gyűjtemény, nem lakóhelyismereti mintagyűjtemény, tehát nem kötelező. Szántsándékkal gyűjtetett különböző területekről, mert demonstrálni akarta, hogy mit lehet minden területről összeszedni. A gyűjtemény 8 évi munka eredménye, lelkes növendékesereg és tanári kar segítségével. Sok benne a másoló munka, mert, amit kifogástalannak talált, lemásoltatott. De szertári szemléltetőeszköz-gyűjteményről lévén szó, ez nem kifogásolható. A topográfiai tudást nem nézi le, kellő értékét ismeri. Kéri a szaktársakat, munkáját tekintésük kiindulásnak, anyaggyűjtésnek, melynek eredménye éppen az legyen, állapítsák meg, mi tehát e sokféleből a használható, szükséges és éppen ezért kötelező.

Elnök az előadónak tanulságos, alapos, élvezetes előadásáért s a velejáró sok, fáradságos munkáért, őszinte köszönetet mondott. Ugyancsak megköszönte a hozzászólók érdekes észrevételeit, főként Balázs Béla kir. főigazgatónak minden szaktanárra nézve nagy jelentőséggel bíró, megszívlelésre méltó intéseit, megfigyeléseit. — Több tárgy nem lévén, az elnök az ülést bezárta. K. m. f. Jaloveczky Péter s. k. elnök, Erdélyi Olga s. k. jegyző.

H Í R E K.

Egyesületünk elnökségének tisztelgése ügyosztályunk új főnökénél. Egyesületünk elnöksége f. évi szept. hó 27-én tisztelgett a tan.-képzők új ügyosztályfőnökénél, *Bernáth Géza* dr. miniszteri tanácsosnál. Frank Antal dr. elnök a T. I. T. O. E. nevében üdvözölte ömeltóságát. Szavaiban kifejezésre juttatta, hogy az egész tanítóképző-intézeti tanárság, a legnagyobb bizalommal tekint új ügyosztályfőnöke működése elé. Kérte megértő támogatását egyesületünk és a tanárság ügye iránt.

Bernáth Géza dr. az üdvözlést megköszönve, válaszában kifejtette, hogy a tanítóképző-intézeti tanárság munkáját nagyfontosságúnak, az egész oktatásügyben alapvető jelentőségűnek tartja. Meggyőződése az, hogy a tanítóképzés legteljesebben akkor fogja betölteni feladatát, ha célkitűzésében tantervi felépítésében a falu életét is alapul veszi.

Az elnökség az ügyosztályfőnök válaszát örömmel vette tudomásul.

Előadások a TESz Munkahét keretében. A TESz „Nemzeti Munkahét”-ben rendezett női kongresszuson október 3-án *Tabódy Ida* áll. tanító-nőképző-intézeti igazgató *Háztartási és gazdasági képzés* címen magas színvonalú előadást tartott. A kongresszus az előterjesztett javaslatokat nagy lelkesedéssel elfogadta és meleg ünneplésben részesítette az előadót. — Ugyanezen alkalommal *Undi Mária* tanárnő *Magyar himnusróművészet a nemzeti célok szolgálatában* címmel értékes tanulmányt olvasott fel. — Ugyancsak a TESz Munkahét keretében tartott kongresszust a Magyar Eszperantó Pedagógiai Társaság is október 4-én. Elnöki megnyitót *Mihalik József* tartott, *Ferenicz István* titkár pedig felolvasott.

A tanító- és tanítónőképző-intézetekbe beiratkozott növendékek száma. Az 1934/35. tanévre beiratkozott:

állami tanítóképző-intézetekbe	1038
róm. kat. " "	1020
ref. " "	554
ev. " "	349
izr. " "	86
összesen tanítóképző-intézetekbe	3047 növendék,
állami tanítónőképző-intézetekbe	953
róm. kat. " "	4672
ref. " "	780
ev. " "	130
izr. " "	114
összesen tanítónőképző-intézetekbe	6649 növendék.

Az összes tanító- és tanítónőképző-intézeti növendékek száma 9696.

Az óvónőképző-intézetekbe beiratkozott

állami óvónőképző-intézetbe	176
róm. kat. " "	214
összesen óvónőképző-intézetekbe	390 növendék.

Dr. Körös Endre nyugalomba vonult. Dr. Körös Endre c. főigazgató, a dunántúli református egyházkerület pápai tanítónőképző-intézetének s a vele kapcsolatos polgári leányiskolának és internátusnak igazgatója, 1934. szeptember 1-én vonult nyugalomba. Tanulmányait a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen végezte. Képesítése magyar-német, középiskolai. Tanulmányainak befejezte után rendes tanár lett a dunántúli református egyházkerület pápai főgimnáziumánál, hol 1896. szept. 1-től 1909. júliusig, tehát 13 éven át működött. A tanítónőképző-intézetben 1902-től 1909-ig mint óraadó tanár magyart és németet tanított. 1909-től 1934 szeptemberig, tehát 25 éven át igazgatta az intézetet. Igazgatása kezdetén az intézet még változtatott rendszer szerint két-két évfolyammal működött; igazgatása alatt fokozatosan épült ki négy osztályúvá és nyert saját gyakorló-iskolát. 1912 nyarán épült meg az intézet második emelete. A fizikai szertár mellett ez építkezés után lett teljessé minden tanügyi felszerelés. Az internátusi létszám 100-ról 130-ra emelkedett.

1914 augusztusában hadiszolgálatra vonult be mint főhadnagy és 32

hónapot töltött első vonalban. Katonai kitüntetései: 1. kardokkal ékesített III. o. katonai érdemkereszt; 2. kardokkal ékesített ezüst és bronz Sygnum Laudis és Károly csapatkereszt. — A kommunizmus alatt a vallásnak és a hazafias érzelmeknek, valamint a művelt ember szellemi fölényének és vezető hivatásának elszánt és bátor hangú védelmezője volt. — Tanügyi érdemeit a nmélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter a tanítóképző-intézeti főigazgató cím adományozásával jutalmazta az 1927. évben. — A vezetése alatt lévő intézetből kikerült tanítónők legnagyobb részben kiváló minőségű munkásai lettek a magyar népnevelésnek.

Mint költő és műfordító és mint esztétikus is kiváló. Műfordításai közül a Kudrun-t a Kisfaludy-társaság adta ki. Újabb műfordításai a saját kiadásában megjelent Schiller balladák. Költői művei közül Kocsi Csergő Bálint, Öreg legények, Nóta története az ismertebbek. — Esztétikai előadásai, melyeket az intézeti záróünnepélyeken, a pápai Jókai-körben — melynek főtitkára, — és sok más helyen tartott, mindig irodalmi eseményszámba mentek. Kezdeményezésére létesült 1931. szeptemberében a Jókai-kör által Petőfi és Jókai fiatalkori mellszobra. — Az iskolát fenntartó egyházkerület több tisztséggel tüntette ki. Tagja volt az egyházkerületi közgyűlésnek, az egyetemes konventnek és zsinatnak, elnöke a tankönyvkiadó bizottságnak. Közéleti szereplése is kiváló. Pápa város képviselő testületének hosszú idő óta tagja, valamint tagja régi idő óta Veszprém vármegye törvényhatósági bizottságának is. Tulajdonosa és főszerkesztője a Pápai Hírlapnak, mely jelentős tényezője Pápa város és környéke szellemi életének.

Előadások. A XXV. jubileumi katolikus nagygyűléssel kapcsolatban tartott kat. szülői értekezleten, szeptember 26-án dr. Frank Antal áll. tanítóképző-intézeti igazgató *Időszerű kérdések a családi nevelés köréből* címen tartott előadást. — A református nagyhét keretében október 1-én, Budapesten, az Országos Református Tanáregyesület XXVIII. rendes közgyűlésén dr. Papp Ferenc, a debreceni ref. tanítónőképző-intézet igazgatója *Református keresztyén pedagógiáról*, dr. Veress István, a debreceni ref. tanítóképző-intézet igazgatója *Téli szünidőről* tartott előadást.

Irodalmi szemle. *Rozsondai Károly:* Az evangélikus népiskola néhány kérdéséről. (Keresztyén Igazság. I. évf. 10. szám.) — *Mihalik József:* A munka nemesítő és összefogó hatása. (Sashalomi Polgári Társaskör kiadványa.) —

A debreceni és nyiregyházi ref. tanítónőképző-intézetek szereplése a budapesti Zeneakadémián. A református héttel kapcsolatban október 2-án, a budapesti Zeneakadémián tartott egyházzenei hangversenyen nagyon szép sikerrel szerepeltek énekkarukkal a debreceni és nyiregyházi református tanítónőképző-intézet növendékei. Mindegyik intézet külön-külön adott elő énekszámokat. A körülbelül 150—150 főből álló énekkar felvonulása, mintaszerep viselkedése és pompás éneke általános elismerést nyert.

Nyugtázás. Tagdíjat fizetett 1931. I. felére: Zrínyi K. — 1931-re: dr. Zsindely K. — 1932. I. felére: dr. Zsindely K. — 1932-re: Lovass L., dr. Josipovichné Németh I. — 1933-ra: dr. Veress I., Bodnár L., dr. Novák I., G. Szabó K., Szemes K., Szűcs L., dr. Josipovichné Németh I. — 1934. I. felére: dr. Bartha K. — 1934-re: Nádler I., Heitler Ch., Szabó C., Szlavik J., Vital Sz., Korcsmáros N., Filtoth St., Becht I. — 1935. I. felére: Nádler I., Heitler Ch., Szabó C. — Előfizetett a folyóiratra: Eger rk. tnőkp. (1934. II., 1935. I.) — Befizetés a Tanárok Házára: Győr rk. tkp.: 130 P.

Budapest, 1934. okt. 7.

Pócza József
pénztáros.

Szerkesztésért és kiadásért felelős: Kiss József.